

knr Bulletin

KONFERENTIE VAN IN NEDERLAND GEVESTIGDE RELIGIEUZEN

- In beeld: Voorzitterschap als invulling van je roeping
- Vrede en alle goeds: Het goede komt van God
- Projecten: Samen eten geeft geluk

“De gemeenschap waarin je verkeert,
helpt je de eigen roeping nader in te vullen”

Inhoud

In beeld

Voorzitterschap als invulling van je roeping 4
Bestuurswisselingen 7

Projecten

Samen eten geeft geluk 8
De krachten bundelen 11
Verschillen als gave van God 14

Vrede en alle goeds

Het goede komt van God 16

Synodaliteit

Het synodale proces gaat verder 19

Om over na te denken

De Heer is een toevlucht voor de armen 22

Religieus Erfgoed

Twintig jaar Erfgoedcentrum Klooster Sint Agatha 24

Gerechtigheid en vrede

Liturgie en bezinning voor de scheppingsperiode 27

Religieus leven

Geroepen tot gemeenschapsleven 29

Korte berichten

32
Regiodagen
NIM Leergang Kerkelijke Inburgering 2026
Twee bijeenkomsten rond Jan van het Kruis
Diocesane Religieuzendag in Breda: Francesco Vive
Podcast met zuster Guerric oco over Hoor je Mij?
Poels Hofje heropent met steun van religieuzen
Vraag en aanbod
Missio-symposium: Je roeping verstaanbaar maken
Bisschop Van den Hende zegent twee kapellen in

Boeken en beelden

37
Liturgische handreiking groene geloofsrituelen
Oordeel over niemand
Het geweld van de liefde
Zijn, zin, zorg
Spiritualiteit: Drijfveer!
Nicea voor nu
Kloosterverlangen
Augustinus de Afrikaan

Agenda

40

Colofon

Het KNR-bulletin is een uitgave van de afdeling communicatie van de KNR en verschijnt drie maal per jaar. Door middel van dit bulletin wil de redactie religieuzen in Nederland en belangstellenden informeren over ontwikkelingen die zich afspelen in de wereld der religieuzen in brede zin. De redactie behoudt zich het recht voor om toegezonden kopij in te korten. Aan ieder bestuur van de bij de KNR aangesloten religieuze instituten en aan de redacties van congregatiebladen wordt een exemplaar verstrekt. Daarnaast ontvangen leden van commissies van de KNR het blad. Afzonderlijke gemeenten en individuele religieuzen kunnen het bulletin op aanvraag toegezonden krijgen.

Om dit blad toe te kunnen sturen, bewaart de KNR uw adresgegevens. Wij doen dat zorgvuldig. Indien u het Bulletin niet langer wenst te ontvangen kunt u zich afmelden via communicatie@knr.nl. Een interactieve vorm van dit blad is te vinden op de website www.knr.nl.

Artikelen mogen met bronvermelding overgenomen worden.

Redactiesecretariaat/eindredactie:

Erica Op 't Hoog

T: 073 - 6921321

E: communicatie@knr.nl

KNR-afdeling communicatie

Postbus 111

5201 AC 's-Hertogenbosch

www.knr.nl

www.religieuzen.nl

www.bewogenheid.nl

Vormgeving: Inge Croes-Kwee,

Manifesta idee en ontwerp

Druk: GTV Donmail

Voorzijde: Lunch en ontmoeting tijdens de bijeenkomst voor nieuwe en klassieke religieuze gemeenschappen. Foto: Bart Meijer-Bernards

ISSN 1569-9447

Het volgende nummer verschijnt in december 2026. Aanleveren kopij uiterlijk 2 november 2026

Redactioneel

Op 18 juni organiseerde het jubilerende Erfgoedcentrum Klooster Sint Agatha een symposium rond het behoud van (religieus) erfgoed. Daarbij ging het niet alleen over archieven, gebouwen en voorwerpen, maar ook over immaterieel erfgoed. Waarden als stilte, eenvoud, aandacht maar ook gemeenschapszin en zorg voor elkaar zijn de moeite waard om door te geven. U leest er meer over in dit Bulletin.

Dat die waarden ook in onze tijd waardevol zijn, blijkt wel uit de grote aandacht en de groei van het aantal religieuze leefgemeenschappen in ons land. Tijdens een eerste ontmoetingsdag tussen de klassieke en nieuwe vormen van deze religieuze gemeenschappen en bewegingen, gingen de deelnemers hierover in gesprek. Hoe vormen we een goede gemeenschap? Hoe kunnen we in deze gemeenschap invulling geven aan onze roeping? Een manier hiervoor is het samen bidden en samen eten.

Samen eten is wat er ook gebeurt bij Resto Vanharte. Deze stichting organiseert op tal van plaatsen gezamenlijke maaltijden voor mensen die vaak alleen moeten eten en graag in contact komen met anderen. Enkele collega's van KNR-PIN bezochten zo'n avond en vertellen erover.

Een andere belangrijke waarde vanuit het religieuze leven is de zorg voor kwetsbare mensen en mensen in de marge. In onze tijd zijn dat mensen zonder de juiste verblijfspapieren. De Pauluskerk en het Rotterdams Ongedocumenteerden Steunpunt bundelen hun krachten om opvang te bieden aan ongedocumenteerde ouderen. De religieuzen steunen hen via KNR-PIN.

Zuster Rebecca Braun van de clarissen in Megen spreekt in de rubriek Vrede en alle goeds over franciscaanse waarden zoals gastvrijheid en eenvoud.

Maar het Bulletin begint met een interview met pater Mark-Robin Hoogland, die vertelt dat het voorzitterschap van de KNR voor hem een invulling van zijn roeping is geweest en hem als religieus en als passionist heeft doen groeien.

De verhalen in dit Bulletin laten zien dat de oude waarden van de religieuzen de moeite waard zijn om door te geven en ook in deze tijd betekenis hebben. We hopen dat ze u kunnen inspireren en wensen u een mooie zomer toe.

Voorzitterschap als invulling van je roeping

In gesprek met aftredend voorzitter
pater Mark-Robin Hoogland c.p.

Erica Op 't Hoog

Ik ben gegroeid als mens en als passionist. Dat is de conclusie van pater Mark-Robin Hoogland c.p. als hij terugkijkt op het voorzitterschap van de KNR. Tijdens de Algemene Vergadering van 6 juni nam de KNR afscheid van hem als voorzitter. Hoe kijkt hij terug op de afgelopen zeven jaar in het bestuur? Een gesprek over moeilijke beslissingen, positieve ontwikkelingen en ondanks de krimp hoop voor de toekomst.

“Het voorzitterschap van de KNR voelde voor mij als een vervulling van mijn roeping,” begint pater Mark-Robin het gesprek. “Toen ik in 2019 gevraagd werd voor het Dagelijks Bestuur, kwam dat op een goed moment. Ik was gestopt met lesgeven en kreeg meer ruimte in mijn agenda. Het was een mooie gelegenheid om vanuit de passionisten iets bij te dragen aan het religieuze leven in Nederland en aan situaties waarin sommige gemeenschappen zich bevonden. Het voorzitterschap was helemaal niet gepland. Maar toen abt Bernardus Peeters tot generaal werd gekozen door de trappisten en naar Rome vertrok, kreeg ik de vraag van de medebestuurders om voorzitter te worden. Dat heeft mijn betrokkenheid bij de KNR en de religieuzen in Nederland nog versterkt.

Pater Mark-Robin ontvangt de voorzittershamer

De KNR heeft voor mij altijd hoge prioriteit gehad. Op één staat de congregatie en daarna de KNR. In mijn navigatie heb ik het bureau KNR ook als werkadres staan. Ik hoop dat die betrokkenheid voor anderen ook zichtbaar is geweest.”

Organisatie in afbouw

Toen pater Mark-Robin begon in het DB-KNR was de organisatie net stevig ingekrompen van dertien naar drie commissies. “We hebben te maken met een kleiner wordende organisatie. Dat vraagt soms om moeilijke besluiten. We moeten ons realiseren dat sommige dingen niet meer als vanzelfsprekend door kunnen gaan. We hebben als bestuur daar samen heel collegiaal een weg in gezocht. Ik heb me daarin heel verantwoordelijk gevoeld en vaak het voortouw genomen. Soms waren het lastige beslissingen, maar meestal we zaten wel op één lijn. De leden van de KNR waren gewend aan een warm bad waarbij het bureau en de commissies heel veel regelden. Bij een kleiner wordende organisatie is dat niet meer allemaal vanzelfsprekend. Dat was en is voor sommige leden moeilijk, ook voor de leden van het DB zelf.

Het bureau is meer vraaggericht gaan werken. Van een soort service-instituut zijn we aan het omschakelen naar een vereniging waarin meer van de leden zelf verwacht wordt. Dat vraagt om discipline, durf en om ‘omdenken’. De afbouw van dertien naar drie commissies heeft ervoor gezorgd dat het DB meer betrokken is bij het werk van de commissies. Uiteraard komt dit ook doordat het dossier misbruik niet meer zo de agenda bepaalt zoals een jaar of tien geleden. Er is meer tijd voor andere onderwerpen. Met de invoering van portefeuillehouders die deelnemen aan de commissievergadering zijn er kortere lijnen tussen DB en commissies. Ook het jaarlijks overleg tussen DB en commissievoorzitters zorgt voor meer betrokkenheid. Uiteindelijk doen we het samen.”

Positieve ontwikkelingen

In de zeven jaren bestuurslidmaatschap zijn er verschillende positieve ontwikkelingen geweest. Pater Mark-Robin: “Wat betreft internationalisering hebben we een grote slag gemaakt. Er is oog voor de congregaties met buitenlandse leden. Zij zullen een steeds groter deel uit gaan maken van de religieuzen in ons land. Daarnaast zien we dat veel congregaties opgaan in een grotere Europese provincie. Dat brengt nieuwe uitdagingen met zich mee. Hoe krijgt de band met de KNR en de religieuzen in Nederland dan gestalte?”

“Een andere positieve ontwikkeling zijn de aanpassingen die gedaan zijn in de richtlijnen voor diocesane congregaties die geen eigen bestuur meer kunnen vormen. Dit was een moeilijk dossier, maar het is gelukt hier enkele belangrijke toevoegingen op te nemen die goed zijn voor deze instituten. We zijn een voorloper op dit gebied en zowel Rome als veel Europese landen kijken hoe we het hier geregeld hebben en wat ze daarvan kunnen leren.”

Pater Mark-Robin is verder erg blij dat het Fonds Gemeenschappelijke Belangen Religieuzen goed over het voetlicht is gebracht en beter bekend is bij de religieuze instituten. Het is een belangrijk middel om het charisma van de

De jongere generatie zal uiteindelijk actief moeten worden om de KNR in de nabije toekomst gestalte te kunnen geven

De bekend-
making van de
winnaar van
de KNR Waar-
deringsprijs

instituten vorm te blijven geven. “Zoals ik bij de jubileumviering van de solidariteitsfondsen al aangaf, gaat het hier niet om een 'giften-beleid' van de ordes en congregaties maar om het handen en voeten geven aan hun charisma en te laten zien waar ze voor staan.”

Toekomst religieus leven

De laatste jaren is het bestuur veel bezig geweest met de KNR van de toekomst. “Op dit moment is tachtig procent van de religieuzen in ons land boven de tachtig. Maar als je gelooft in het religieuze leven moet je dat als KNR wel blijven ondersteunen. We zien een grote veranderde groep en het zal nooit meer worden zoals het was. Maar ik raak geïnspireerd door deze oudere religieuzen die vol zijn blijven houden. Het zijn voor mij toch winnaars omdat ze in een uitdagende situatie zijn blijven geloven in waar ze voor staan.”

“Tijdens de laatste beraadsdagen van het DB in april, is ook de jongere generatie aan het woord gekomen en dat is goed. Deze generatie zal uiteindelijk actief moeten worden om de KNR in de nabije toekomst gestalte te kunnen geven. Dit zie ik ook wel als een van de grootste uitdagingen voor de KNR.

Onderscheiding

Tijdens de Algemene Vergadering van 4 juni jl. nam de KNR afscheid van pater Mark-Robin Hoogland. Tot zijn grote verrassing ontving hij daarbij een onderscheiding van Mgr. de Korte, namelijk de H. Johannes Evangelistpenning. Deze diocesane onderscheiding is bedoeld voor mensen die zich op bijzondere wijze verdienstelijk hebben gemaakt voor de Kerk in het bisdom van 's-Hertogenbosch. Dit kan zijn op parochieel, dekenaal of diocesaan niveau. Pater Mark-Robin ontving de penning als dank voor zijn grote inzet voor de religieuzen en de samenwerking tussen de KNR en de bisschoppen.

Nederland is een super geseculariseerd land, toch kunnen we als religieuzen wat blijven betekenen voor de samenleving, zowel individueel als in KNR-verband. Juist vanuit ons charisma kunnen we ons profileren, anders dan parochiepriesters en bisschoppen. Zij hebben tot taak de kerkelijke leer uit te dragen. Wij moeten ons charisma gestalte geven. Dat betekent dat we vaak kiezen voor mensen in de marge. We hebben hierdoor ook meer vrijheid om in het licht van het Evangelie keuzes te maken dan bisschoppen en parochiepriesters. Bovendien is het feit dat wij religieuzen werken vanuit een gemeenschap medebepalend voor zowel de vorm als de inhoud.”

Hoewel er een voorzichtig groeiende belangstelling voor het katholieke geloof te zien lijkt onder jongeren, vertaalt zich dat nog niet direct naar groei in het religieuze leven. “Het is een lange weg van katholiek worden tot intreden natuurlijk. Je hebt mensen nodig die willen kiezen voor onze vorm van leven en zich daarvoor het leven aan willen verbinden. Jongere generaties gaan vaak geen levenslange verbindingen en verplichtingen meer aan. Dat zie je bijvoorbeeld ook bij diocesane roepingen en bij huwelijken. Maar ik geloof wel in de kracht van de Heilige Geest, het zijn kleine aantallen maar toch zien we hier en daar mooie nieuwe initiatieven ontstaan.”

Trouw blijven aan je charisma

Om nieuwe mensen aan te kunnen trekken is het volgens pater Mark-Robin belangrijk dat congregaties dicht bij zichzelf blijven. “Congregaties moeten trouw blijven aan hun eigen charisma. Je moet steeds opnieuw teruggaan naar de vraag waarvoor je oorspronkelijk bent opgericht. Daar ligt je kracht. Als passionisten hebben wij er bijvoorbeeld bewust voor geko-

Je moet steeds opnieuw teruggaan naar de vraag waarvoor je oorspronkelijk bent opgericht. Daar ligt je kracht.

zen om het parochiewerk los te laten en ons te concentreren de Pater Karelkapel in Munster-geleen. Je moet duidelijk laten zien waar je voor staat.”

“Ook bij nieuwe kandidaten is eerlijkheid belangrijk. Samen moet je onderzoeken of iemands talenten en verlangens passen bij de gemeenschap en daar een plek kunnen krijgen. Soms blijkt dat niet zo te zijn. Dan is het beter iemand door te verwijzen naar een andere congregatie waar hij of zij beter tot zijn recht komt.”

Persoonlijke groei

Terugkijkend op mijn termijn als voorzitter, kan ik zeggen dat het me ook veel heeft opgeleverd. Als voorzitter van de KNR gaan er meer deuren open. Als je iets op persoonlijke titel zegt of doet, lijkt het meer gewicht te hebben omdat je ook KNR-voorzitter bent.

Het voorzitterschap heeft mij eveneens wat gebracht als passionist. Het past bij onze spiritualiteit om aandacht te hebben voor de lijdende mens. In mijn werk voor de KNR heb ik ook situaties van lijden meegemaakt zowel van individuele religieuzen als van instituten. Ik heb mijn best gedaan daar aandacht en tijd aan te geven. Soms was dit erg intensief, maar ik heb er geen spijt van.

Als persoon en als passionist ben ik gegroeid door dit werk. Het is dan ook met pijn dat ik afscheid neem. Gelukkig blijf ik nog wel lid en betrokken bij enkele dossiers vanuit de KNR.

Bij de krimp van het bureau KNR hoort ook een andere huisvesting. Ondertekening van het huurcontract met de zusters JMJ.

Bestuurswisselingen

Dagelijks Bestuur KNR

Pater Mark-Robin Hoogland c.p. nam op 4 juni afscheid als voorzitter. Vice-voorzitter zuster Monica Raassen zal voorlopig de taak van waarnemend voorzitter op zich nemen. Het DB hoopt in november een nieuwe kandidaat voorzitter te presenteren. Zuster Emmanuele Sipkema werd herkozen en zuster Elly van Dijk werd gekozen als nieuw bestuurslid. De samenstelling van het Dagelijks Bestuur is als volgt:

Zuster Monica Raassen cssr, waarnemend voorzitter

Zuster Emmanuele Sipkema osb, secretaris
Pater Tjeerd Jansen sj (namens Vrouwen van Bethanië), penningmeester

Zuster Elly van Dijk, lid

Frater Broer Huitema, lid

Communitieit Nederland Missiezusters Dienaressen van de Heilige Geest (S.Sp.S)

Zuster Lili Purwanti is benoemd als lid van de KNR voor de Communitieit Nederland Missiezusters Dienaressen van de Heilige Geest (S.Sp.S) in Uden en het Klooster van het Heilig Hart van de Missiecongregatie Dienaressen van de H. Geest (S.Sp.S) in Steyl.

Nederlandse Provincie Karmelieten

Pater Huub Welzen, prior provinciaal
Pater Ton van der Gulik, eerste bestuurslid
Pater Simon Taa, tweede bestuurslid
Zuster Anne-Marie Bos, derde bestuurslid
Zuster Minie Pasop, vierde bestuurslid

Nederlandse Communitieit van de zusters van JMJ

Zuster Ignatia Busch is benoemd tot provinciaal overste van de zusters van Jezus, Maria en Jozef.

Nederlands-Belgische Provincie van het Gezelschap van het Goddelijk Woord (SVD)

Pater Klemens Hayon, provinciaal overste

Pater Richard Lobo, viceprovinciaal

Pater Edmund Owusu, admonitor

Pater Pierrot Mazono, raadslid

Pater Marianus Jehandut, raadslid

Dominicanen

De dominicanen hebben een nieuw bestuur gekozen voor het vicariaat Nederland.

Pater René Dinklo, vicaris

Michael-Dominique Magielse, lid

Pater Richard Steenvoorde, lid

Zusters Dominicanessen van Voorschoten

Zuster Liduina Groenewegen, algemeen overste

Zuster Baptiste Tuin, lid

Pater René Dinklo, lid

Broeders van Maastricht (generalaat)

Broeder prof. Clement Naapire, generaal overste

Broeder Michael Sidharta Susila, vicaris

Broeder Rapheal Besigrinee, raadslid

Broeder Augustinus Marjito, raadslid

Congregatie Broeders van Barmhartigheid St. Joannes de Deo (FMM)

De heer Tom Koot is per 8 maart benoemd tot bestuursvoorzitter

Samen eten geeft geluk

“Je moet eerder bedenken met wie je wilt eten of drinken dan wat je wilt eten en drinken. Want zonder een vriend is ons leven het voederen van een leeuw of een wolf.” Deze tekst van Epicurus, de Griekse filosoof die leefde rond 300 voor Christus, geeft uitstekend weer wat Resto Vanharte is. Het begon met een idee van sociaal ondernemer Fred Beekers die het ook in de praktijk bracht: een restaurant als ontmoetingsplek, waar buurtbewoners tegen een laag bedrag kunnen genieten van een goede maaltijd. Doel: het tegengaan van eenzaamheid in de wijk.

Tekst en foto's: Brigitte van der Heijden

Resto Vanharte begon in 2005 met het eerste pop-up restaurant in Den Haag en na een jaar werd het concept al landelijk actief. Inmiddels zijn er meer dan vijftig locaties, waar jaarlijks meer dan 100.000 maaltijden worden geserveerd door duizenden vrijwilligers. Gestart als een laagdrempelig en eenvoudig burgerinitiatief dat het leven van veel mensen een stuk aangenamer maakt. Een voorbeeld uit het boekje van een vrijwilligersorganisatie die zich inzet tegen eenzaamheid door buurtbewoners te laten genieten van een gezamenlijke maaltijd en daarmee nieuwe contacten opdoen en een sociaal netwerk krijgen.

Oprichter Fred Beekers zei er in een interview uit 2015 het volgende over. “Als ik terugkijk dan moet dit project een totale begeestering van mij geweest zijn. Ik moest en zou dit doen. Ik was blijkbaar zeer diep geraakt en een heilig vuur had zich van me meester gemaakt. Van Harte raakt een snaar in de samenleving”.

Structurele steun

Dat deze organisatie zo tot de verbeelding spreekt, is niet onopgemerkt gebleven bij fondsen en Stichting Resto Vanharte ontvangt structureel steun van fondsen als de Nationale Postcode Loterij, het Oranje Fonds en het VSB Fonds. De organisatie krijgt zowel landelijke als lokale aandacht via televisie, kranten en online platforms, omdat het zo'n succesvol initiatief is in de strijd tegen eenzaamheid. Er worden ook speciale campagnes gehouden, zoals de Week tegen Eenzaamheid.

Resto Vanharte – 's-Hertogenbosch

De stichting deed in het voorjaar van 2026 een aanvraag bij KNR-PIN voor een locatie in 's-Hertogenbosch. Ondanks genoemde bekendheid was Resto Vanharte nog niet 'gedrongen' bij PIN. En dat terwijl er in 's-Hertogenbosch inmiddels toch drie vestigingen van Resto Vanharte zijn. Het prikkelde mijn nieuwsgierigheid en ik boekte, samen met KNR-PIN-collega's Janneke en Jeanette een tafeltje in het restaurant, locatie Boschveld.

Het restaurant in Boschveld ‘popt’ elke woensdagavond ‘up’ in de Brede Bossche School (BBS), een multifunctioneel wijkcentrum waar onderwijs, kinderopvang, zorg, cultuur en welzijn samenkomen onder één dak. Het gebouw functioneert als het kloppende hart en buurt-huis van de wijk Boschveld.

De gasten worden vanaf 17.30 uur welkom geheten door een enthousiast team van vrijwilligers – herkenbaar aan de rode schorten – en om 18.00 u start de maaltijd.

De gastvrije ontvangst is hartelijk en we krijgen direct een plaatsje aangewezen in het restaurant. Het valt op hoe mooi de tafels gedekt zijn. Ruiten papieren placemats, bestek, servetten, glas en een bloemetje op tafel en een kaarsje. Aan onze tafel zit al een ouder echtpaar dat hier regelmatig een hapje komt eten. Er wordt water geserveerd bij de maaltijd, maar bezoekers zijn vrij om zelf een wijntje mee te brengen, iets wat het echtpaar aan onze tafel dan ook gedaan heeft.

Het valt op hoe mooi de tafels gedekt zijn. Ruiten papieren placemats, bestek, servetten, glazen, een bloemetje op tafel en een kaarsje.

Een van de vrijwilligers komt langs met een pin-automaat, zodat we kunnen betalen. € 8,- per persoon. Ook wordt er aan een ieder gevraagd of ze vegetarisch willen eten en of er andere wensen zijn (halal, koosjer) waarmee de koks en bediening rekening moeten houden. Het gezelschap bestaat uit zowel vrouwen als mannen met een gemiddelde leeftijd van zestig-plus. Allemaal witte Nederlanders, dat wel. Er zijn niet veel mensen uit de buurt zelf, maar voornamelijk uit andere buurten uit Den Bosch.

Bingo

Vandaag vallen we met onze neus in de boter, want er is vanavond een bingo, georganiseerd door L-founders of loyalty, een wereldwijd

werkend bedrijf in loyaliteitscampagnes voor supermarkten. Voor de soep, voor de hoofdmaaltijd en voor het dessert is er een bingo-ronde. Locatiecoördinator Annemieke Besse-ling vertelt ons dat dit de allereerste keer is dat er een bingo is. Het is ook drukker dan normaal; vandaag zijn er maar liefst 56 mensen die komen eten.

Als iedereen zit, heet Annemieke iedereen van harte welkom, ze doet dat op een manier waar de gasten goed op reageren. Annemieke kent velen ook bij naam en dat laat zien dat het gros hier niet voor het eerst is. Dat is ook merkbaar aan de tafels, waar volop met elkaar gepraat wordt.

Er wordt een moment stilte in acht genomen, voor hen die dat willen.

Na de eerste bingo-ronde komt het eerst gerecht; een zeer smakelijke verse groentesoep, waarin niet bezuinigd is op de groentes. Het hoofdgerecht is een heerlijke risotto met asperges, erwten, ham, spekjes en rucola. Als dessert een rabarbertaartje met verse rabarber ernaast en ijs; om je vingers bij af te likken.

Verschillende doelgroepen

Annemieke was in het verleden ooit journalist, maar heeft op enig moment het roer omgegooid en is aan de koksopleiding begonnen. Nu werkt zij drie dagen per week op locatie Boschveld en locatie Grevelingen in 's-Hertogenbosch. In samenwerking met basisscholen organiseert zij ook zgn. KinderResto's, waar kinderen gezamenlijk koken en eten. Zij is

naast de coördinator van een team van vrijwilligers die koken, serveren, schoonmaken en gastvrouw/-heer zijn, ook landelijke coördinator van alle coördinatoren van de Resto Vanharte vestigingen.

Niet alleen de bezoekers, maar ook het team van vrijwilligers vindt hier een zinvolle invulling en een nieuwe club van vrienden.

Naast de pop-ups restaurants in het hele land, organiseert Resto Vanharte ook middagen of avonden voor speciale doelgroepen, zoals het hierboven genoemde Kinderresto. Er zijn ook Jongerenresto's, Regenboogdiners, een Parkinson Kookclub, Studentendiners, Wereldresto-dagen en tijdens de Week van de Eenzaamheid zijn er tal van activiteiten.

Zeer de moeite om een keertje aan te schuiven en onder het genot van een heerlijk diner nieuwe mensen te ontmoeten!

De religieuzen steunen via KNR-PIN het werk van Resto Vanharte van harte!

Als u wilt lezen wat Resto Vanharte betekent voor de bezoekers, kijk naar op hun website: <https://www.resto-vanharte.nl/over-ons/onze-gasten-aan-het-woord>

De krachten bundelen

Inzet voor oudere ongedocumenteerden

Brigitte van der Heijden

Wat doet het met je als je je geboorteland hebt moet ontvluchten en je nog altijd geen toegang hebt tot onderwijs, werk en gezondheidszorg? Wat is de impact van de voortdurende onzekerheid als geen enkel land jou erkent? Hoe bouw je een toekomst op als je door gebrek aan erkenning niet weet wat je te wachten staan? En hoe moet het als je oud bent en niet meer kunt werken? Voor de meesten van ons een onmogelijkheid om ons in te leven in de verhalen van vluchtelingen en asielzoekers.

In de Pauluskerk worden ongedocumenteerde mannen niet alleen opgevangen maar is ook aandacht voor uiterlijke verzorging. Foto: Pauluskerk

In Nederland wonen ongeveer 50.000 mensen zonder papieren. Vijfduizend van hen wonen in Rotterdam: arbeidsmigranten, afgewezen asielzoekers en staatlozen. Hoe groot de groep precies is weet niemand. Wel is bekend dat zij té vaak leven in een minderwaardige en afhankelijke situatie, zonder controle over hun leven en dat ze met moeite kunnen opkomen voor hun basisrechten. Met ingang van 1 januari 2025 is de rijksbijdrage voor de opvang van de Landelijke Vreemdelingen Voorziening (LVV) eerder: bed, bad en brood gestopt. Veel steden pakten dit toen zelf op. De gemeente Rotterdam heeft in de loop van 2025 noodgedwongen eigen besluiten genomen over de verlenging van onderdak voor voormalige LVV-deelnemers om te voorkomen dat zij op straat belanden. Sinds de beëindiging van de LVV verschuift de situatie naar juridische procedures en lokale initiatieven.

Het Diaconaal Centrum Pauluskerk

De Pauluskerk in Rotterdam komt al sinds 1979 op voor alle mensen in Rotterdam en omgeving die het zonder hulp niet redden: dak- en thuislozen, verslaafden, mensen met psychiatrische problemen, mensen zonder geldige verblijfspapieren, zonder betaald werk, jongeren zonder gevoel voor richting in hun bestaan en kwetsbare ouderen. Uitgangspunt voor de Pauluskerk is het belang en het 'perspectief op beter' van deze mensen. En dus is ieder mens bij hen onvoorwaardelijk welkom. Door de haperende economie, zware bezuinigingen op de opvang, sociale zekerheid en gezondheidszorg en een steeds strenger vreemdelingen- en asielbeleid is het voor veel van hun bezoekers steeds moeilijker geworden zich in onze maatschappij staande te houden. Zonder hulp is het voor hen nauwelijks mogelijk het tij te keren. Juist voor hén wil de Pauluskerk er zijn. En via hun

In het kader van het vijftig-jarig bestaan van KNR-PIN is er een extra solidariteitssactie gestart. De jarige KNR-PIN vraagt geen cadeau voor zichzelf maar een financiële bijdrage voor enkele projecten die ondersteuning geven aan mensen die om wat voor reden dan ook geen geldige verblijfsvergunning hebben. De opvang van oudere ongedocumenteerden door het ROS en de Pauluskerk is hier een voorbeeld van. Inmiddels is er al bijna € 180.000 binnen voor de solidariteitssactie. Een mooi bedrag dat de commissie vooraf niet had durven verwachten. Dit biedt financiële ruimte om meerdere projecten voor ongedocumenteerde ouderen in het land te kunnen helpen. De commissie is daarover in gesprek. In het volgende Bulletin kunt u lezen wat de eindstand is en welke projecten eventueel nog meer gesteund kunnen worden.

activiteiten willen ze hen als het even kan weer nieuw perspectief bieden.

Eén van de dingen die de Pauluskerk doet is het ondersteunen van mensen zonder verblijfsvergunning, ongedocumenteerden. Zij bieden een luisterend oor, geven juridisch advies, helpen met praktische/maatschappelijke zaken, en begeleiden naar een duurzame oplossing. Het perspectief van de ongedocumenteerde is leidend. Daarnaast behartigt de Pauluskerk de belangen van ongedocumenteerden richting lokale en landelijke overheid en vertellen samen met hen hun verhalen aan de stad.

Het is tegenwoordig makkelijker om een verblijfsvergunning te verliezen, en steeds moeilijker om er een te krijgen.

Rian Ederveen Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt

Stichting ROS

Het Rotterdams Ongedocumenteerden Steunpunt (ROS) ligt eveneens in de Maasstad. Het ROS is de centrale onafhankelijke organisatie in de regio Rotterdam die ondersteuning, (nood) opvang en begeleiding biedt aan mensen zonder geldige verblijfspapieren.

Ook het ROS biedt maatschappelijke hulp, juridisch advies en noodopvang aan migranten zonder verblijfsvergunning, afgewezen asielzoekers en staatlozen. Daarnaast hebben zij projecten zoals de ROS Taalschool en het Erasmus-paspoort voor medische toegang.

Voor ongedocumenteerden zijn er drie opties:

1. doorprocederen voor een verblijfsvergunning; 2. overleven in de illegaliteit of; 3. terugkeren naar het land van herkomst. Het ROS is hierin neutraal, de keuze ligt bij de persoon die hen benadert.

Wel geven ze realistische informatie over de mogelijkheden en raden ze zinloos procederen altijd af. Ze bieden hulp in vele vormen, maar streven altijd naar zelfredzaamheid en autonomie. Dit doen ze omdat ze migranten zien als vrije wereldburgers die zelf de beste inschatting kunnen maken over hun toekomst. Migrant met controle over hun leven blijven vaker buiten gemeentevoorzieningen. De Pauluskerk en ROS maken zich hard voor een inclusieve stad.

Oud en Ongedocumenteerd

Er is een groeiende groep oudere ongedocumenteerden. Niet alleen in Rotterdam, maar in

heel Nederland zit deze groep klem. Dat blijkt onder andere uit onderzoek van de Regenboog Groep in Amsterdam. Het gaat om mensen die soms al twintig, dertig of veertig jaar in Nederland zijn. Fotografe Mona van den Berg heeft met haar fotoboek 'Ongedocumenteerd en op leeftijd' deze verhalen in beeld gebracht. Ze hebben hier gewerkt en een leven opgebouwd. Met het verstrijken van de jaren is hun gezondheid achteruit gegaan, het netwerk uitgedund en wordt het steeds moeilijker om te overleven. Opvang of hulp is er niet, of heel minimaal. Terugkeer naar een land waar ze al tientallen jaren niet zijn geweest, is niet realistisch meer.

Karim (62) is zo'n oudere ongedocumenteerde. Hij hoopt dat hij voor zijn dood papieren zal krijgen. Dat zou hem rust brengen, en biedt de mogelijkheid om zijn kunst op een legale manier te verkopen. "Ik wil iets positiefs achterlaten in de tijd die ik nog heb."

De handen ineen geslagen

De Pauluskerk en het ROS zijn in 2025 gestart met de eerste gespecialiseerde woonvoorziening voor oudere ongedocumenteerden in Nederland. In de Pauluskerk en op enkele locaties elders in Rotterdam verblijven mensen zonder verblijfspapieren van 55 jaar of ouder, die een lange woongeschiedenis in Nederland hebben maar niet kunnen terugvallen op voorzieningen van de overheid. Zo hebben ongedocumenteerden geen recht op een werkloosheidsuitkering, een ziektebewaking, een sociale huurwoning of AOW. Zij worden zelfs niet toegelaten in de daklozenopvang, en de deur van de bed-bad-broodopvang zit op slot.

Enkele bewoners van de opvang.

De oudere ongedocumenteerden die de Pauluskerk en het ROS opvangen, hebben in de meeste gevallen al tientallen jaren in Nederland gewoond en gewerkt. Ze zijn geworteld in ons land, maar zijn hun arbeidspotentieel kwijtgeraakt. Vervolgens worden ze op straat aan hun lot overgelaten, alsof ze lege verpakkingen zijn die nergens goed meer voor zijn. Vaak hebben ze zwaar fysiek werk gedaan. Ook hebben ze geen zorgverzekering. Als gevolg van die omstandigheden worden ongedocumenteerden vaak vroeg oud, en krijgen ze al op relatief jonge leeftijd te maken met ernstige gezondheidsproblemen.

De woonvoorziening voor oudere ongedocumenteerden van de Pauluskerk en het ROS is dus hard nodig. De bewoners blijven hier in principe voor lange tijd. Er zijn niet veel mogelijkheden om uit te stromen. Maar soms krijgt een bewoner (na jaren gedoe) toch nog een verblijfsvergunning. En soms stroomt er iemand uit om dat hij of zij in een verpleeghuis terecht komt.

In het najaar van 2025 overleed er een herkenbare bewoner van de Pauluskerk, de heer Mostafa Khenata. Mostafa heeft vanaf het begin in de opvang voor oudere ongedocumenteerden gewoond en was daar de gangmaker. Hij maakte altijd grapjes met de vrijwilligers. In zijn goede periodes werkte hij mee met

koffie zetten en brood smeren voor de dakloze bezoekers van de Pauluskerk. Soms kreeg hij bezoek van zijn oude collega's, met wie hij in de horeca had gewerkt en op de markt in Dordrecht. Mostafa was een Ajaxfan, als gevolg van de jaren die hij woonde in Amsterdam. Maar hij leefde al zo'n twintig jaar in Rotterdam toen hij dakloos werd. Uiteindelijk is hij overleden door een aandoening aan zijn hart. Mostafa Khenata was 59 jaar oud.

Deze groep oudere ongedocumenteerde bewoners wordt op verschillende manieren begeleid. Ze krijgen medische zorg, juridisch advies en verschillende mogelijkheden voor dagbesteding. Ook krijgen ze leefgeld uitgekeerd. Dat klinkt misschien goed, maar ze hebben geen enkel ander inkomen. Daarom zijn de Pauluskerk en ROS eigenlijk van mening dat de overheid dit moet doen, en dat ongedocumenteerden die al tientallen jaren in Nederland zijn – en hun steentje hebben bijgedragen – een normale plek verdienen in de ouderenzorg. De Pauluskerk en het ROS bieden deze voorziening dan ook onder protest.

Bronnen:

- www.stichtingros.nl – met dank aan algemeen coördinator Maarten Goezinnen
- www.pauluskerkrotterdam.nl – met dank aan predikant/directeur Martijn van Leerdam
- www.eur.nl
- www.trouw.nl

Elke woensdagmiddag koken enkele vrouwen uit de opvang een maaltijd voor bewoners en anderen.

Foto's: ROS

Verschillen als gave van God

Pater Agus Duka over missie en mensenhandel in Indonesië

“Als missionaris ga je waar je nodig bent, niet altijd waar je zelf heen wilt.” Aan het woord is pater Agus Duka SVD. We spreken hem in Jakarta. Daar coördineert hij namens Mensen met een Missie een netwerk van organisaties, veelal verbonden met katholieke congregaties, dat zich richt op de problemen rond mensenhandel in Indonesië.

*Ton Groeneweg
Foto's: Mensen
met een Missie*

Pater Agus is een missionaris in hart en nieren. De problemen van de slachtoffers van mensenhandel zijn allesbehalve nieuw voor Agus. In zijn jongere jaren werkte hij een aantal jaren in Zuid-Korea. Daar kwam hij al in aanraking met arbeidsmigranten uit zijn vaderland. Die werden daar ook toen al uitgebuit en slecht behandeld. Ook in Maleisië werkte hij met migranten. “Er werken daar veel ongedocumenteerde Indonesische arbeiders, vooral op de plantages. Ze worden extreem slecht behandeld. Anders dan in Zuid-Korea zijn er nauwelijks wetten en voorzieningen die hen beschermen. Dat maakt hen kwetsbaar voor uitbuiting.”

Geroepen tot gerechtigheid

Agus werd in 1991 tot priester gewijd. Kort daarna werd hij uitgezonden naar Brazilië. Dat was niet zijn eigen keuze. Toch hebben zijn jaren in Brazilië, waar hij persoonlijk kennismakte met Leonardo Boff en de bevrijdingstheologie, Agus diep beïnvloed. Het was lastig voor hem om weer terug te keren naar Indonesië, waar de kerk een veel traditioneler karakter had. In Brazilië zag hij hoe de kerk naast arme en uitgesloten mensen stond. Terug in Indonesië merkte hij dat veel priesters vooral gericht waren op vieringen en sacramenten. “Terwijl ik in Brazilië mijn roeping had ontdekt en mijn missie om te werken voor gerechtigheid en vrede.” Het werk van Agus richt zich vandaag vooral op mensenhandel en geweld tegen vrouwen, met name op Flores en Timor, eilanden in de provincie Oost-Nusa Tenggara. “Veel mensen uit deze streek worden slachtoffer van mensenhandel,” vertelt Agus. “Vooral mensen die zonder goede papieren naar Maleisië reizen. Armoede is een belangrijke oorzaak.” Die armoede heeft verschillende gezichten. De overheid

investeert minder in deze regio dan in Java en Sumatra. Maar ook sommige culturele gebruiken leggen zware druk op gezinnen. Traditionele ceremonies kosten veel geld. Families nodigen hele dorpen uit en offeren dieren. Wie dat niet kan betalen, maakt schulden. Om die schulden af te lossen, vertrekken mensen naar het buitenland. Ook bruidsschatten spelen een rol. “In sommige gemeenschappen moet een man veel betalen aan de familie van zijn toekomstige vrouw,” vertelt Agus. “Dat kan een levenslange financiële last worden. En als er eenmaal betaald is, wordt een vrouw soms behandeld alsof zij bezit is van haar man.” Dat vergroot de kans op huiselijk geweld.

Dichtbij het dagelijks leven

Het Mensen met een Missie-netwerk probeert deze patronen te doorbreken door bewustwording en gesprekken in de gemeenschap. Daarbij zijn religieuze en traditionele leiders belangrijk. Zij hebben vaak veel invloed. Maar het is niet eenvoudig om hen mee te krijgen. “Traditionele leiders willen oude gebruiken bewaren,” zegt Agus. “Ze zijn bang dat verandering betekent dat hun cultuur verdwijnt.”

Ook religieuze leiders richten zich volgens hem vaak vooral op rituelen en minder op sociale problemen zoals mensenhandel en geweld tegen vrouwen.

Daarom werkt het netwerk veel samen met catechisten. Zij wonen in de dorpen, kennen de gezinnen en weten wat er speelt. “Catechisten staan dicht bij het dagelijks leven van de mensen,” zegt Agus. “Zij begrijpen de zorgen, de conflicten en de pijn.” Onlangs werd een bijeenkomst gehouden met dertig catechisten over mensenhandel en geweld tegen vrouwen. De bisschop steunde dit. Hij zag ook dat verandering niet groeit van bovenaf, maar via mensen die midden in de gemeenschap staan.

Het netwerk van zo’n twintig organisaties die werken aan het voorkomen van mensenhandel is geen formele instelling, maar een flexibele samenwerking om kennis, ervaringen en methodieken te delen. “Voordat ik dit werk deed, voelde ik me vaak alleen,” vertelt Agus. “Maar in het netwerk ontdekte ik dat zoveel organisaties en partners hetzelfde verlangen delen. Dat heeft mij vertrouwen gegeven. Ik heb nu een stevigere basis om op te staan.”

Soms vraagt ook de Indonesische overheid het netwerk om advies. Via berichten op sociale media houden de partners elkaar op de hoogte. Als er bijvoorbeeld in Sumatra iets gebeurt, kan het netwerk dit snel onder de aandacht brengen in Jakarta. “Wat mij het meest trots maakt,” zegt Agus, “is als ik mensen bij elkaar kan brengen die elkaar anders niet gevonden zouden hebben. Iedere organisatie brengt een eigen ervaring mee. Samen worden we sterker.”

“Als iemand vanuit de eigen geloofstraditie spreekt en dezelfde visie deelt, gaan deuren open die anders gesloten blijven.”

Bruggen tussen geloofsgemeenschappen

Het samen werken aan verandering en het tegengaan van mensenhandel versterkt ook de interreligieuze samenwerking. Agus merkte dat toen hij samen met een islamitische collega naar Sumatra reisde. Hij zag hoe belangrijk het was om de juiste taal te spreken. “Toen ik het had over geweld tegen vrouwen in het algemeen, luisterden de geestelijken nauwelijks,” vertelt hij. “Maar toen mijn collega dezelfde thema’s uitlegde vanuit de Koran, begonnen ze wél te luisteren.”

De ontmoeting verliep zo goed, dat zij werden uitgenodigd om te spreken op een islamitische

Pater Agus met enkele medewerkers van andere organisaties en in het midden en de aartsbisschop van Ende, Flores

kostschool, een pesantren. “Dat was een belangrijke stap,” zegt Agus. “Als iemand vanuit de eigen geloofstraditie spreekt en dezelfde visie deelt, gaan deuren open die anders gesloten blijven.”

Zo ziet Agus tekenen van hoop. Op Flores zijn gemeenschappen anders gaan kijken naar bruidsschatten. Waar vroeger grote bedragen werden gevraagd, kiezen sommige families nu voor een symbolische bruidsschat. Dat vermindert de financiële druk en verkleint de noodzaak om gevaarlijk werk in het buitenland te zoeken. Het zijn kleine stappen, maar ze raken aan iets wezenlijks: de waardigheid van vrouwen, de veiligheid van gezinnen en de toekomst van de gemeenschap.

“Tradities zijn diep geworteld,” zegt Agus, “maar kleine, betekenisvolle veranderingen laten zien dat vooruitgang mogelijk is. Hoe meer wij met elkaar in gesprek gaan, tussen culturen en tussen religies, hoe meer schadelijke gebruiken kunnen veranderen in iets beters.” Hij ziet dat mensen veranderen wanneer zij elkaar werkelijk ontmoeten. Niet door over elkaar te oordelen, maar door verhalen en ervaringen te delen. “Als mensen met verschillende achtergronden niet met elkaar spreken, groeien misverstanden,” zegt Agus. En dan zegt hij iets wat raakt aan de kern van zijn missie: “Echte eenheid bestaat juist omdat wij verschillend zijn. Als wij allemaal hetzelfde waren, hoefden wij niet naar eenheid te zoeken. Verschiedend zijn is een gave van God. Door onze verschillen leren wij en groeien wij naar elkaar toe.”

Het werk van pater Agus en het netwerk van Mensen met een Missie wordt mede gefinancierd door de religieuzen vanuit AMA

Erica Op 't Hoog

Dit jaar staan we stil bij de 800ste sterfdag van Sint Franciscus. We gaan daarom in gesprek met verschillende mensen die geïnspireerd zijn door deze heilige. Dit keer met zuster Rebecca Braun, abdis van de clarissen in Megen.

Het goede komt van God

In gesprek met zuster Rebecca Braun

Veel mensen die zich geïnspireerd voelen door Sint Franciscus en zijn spiritualiteit gebruiken de wens 'vrede en alle goeds'. Maar wat betekent dat nu eigenlijk?

Voor mij betekent alle goeds eigenlijk God. Franciscus noemt God: "Het goede, al het goede, het hoogste goed." Dus in feite wens je de ander God toe. Dat is iets heel groots wat je iemand toewenst. Heel radicaal gezien zeg je daarmee, met Franciscus, dat het foute van ons is en God is het goede. Wij ontvangen het goede van God, dat geldt voor iedereen, dus hoef je niet jaloers te zijn op een ander. Als we zien dat we allemaal het goede van God ontvangen, schept dat ook gelijkwaardigheid en verbinding.

Ik zeg hiermee zeker niet dat de mens slecht is. Integendeel, God heeft ons geschapen. In het scheppingsverhaal staat niet voor niets dat God

zag dat het goed was: 'Ki tov!' En na de schepping van de mens staat er zelfs dat het *heel* goed was.

In deze tijd speelt God vaak geen rol in het leven van mensen. Zij zien niet het goede werk dat door Gods Geest gebeurt of herkennen het niet als Gods werk. Maar God is van alle mensen en werkt in alle mensen, ook als zij zich daar zelf niet van bewust zijn. Onze missie is daarom het delen van ons geloof en hen bewust maken van God, zodat het goede nog meer in hen kan gaan stromen.

Dit bewust worden gaat met vallen en opstaan. We moeten ruimte geven aan de goede dingen die gebeuren en dit erkennen en waarderen als gave van God. Zo moeten we ook met elkaar omgaan. Mensen en de goede dingen die zij doen zijn een gave van God.

Ik wens mensen toe dat ze het goede meer gaan herkennen, waarderen en er ook dankbaar voor kunnen zijn

Mensen maken ook fouten en dat zorgt voor onzekerheid. Er is angst dat je er niet mag zijn en je kunt je bedreigd voelen daardoor. Dit komt voort uit een gebrek aan vertrouwen in God en zijn onvoorwaardelijke liefde. Het is soms moeilijk om bij dat vertrouwen te komen. Daarvoor moet je naar een diepere laag in jezelf.

Hoe kom je daar?

Door stilte en het gebed te zoeken. Als claris is dit een wezenlijk deel van mijn leven en roeping. Het is de levensweg die ik gekozen heb. Maar in de basis lijkt iedereen contemplatief te zijn en het nodig te hebben om die stilte en meditatie op te zoeken.

Door onze manier van leven en in de wijze waarop we omgaan met elkaar en met onze tekorten, proberen we dat goede van God te laten zien. Dat betekent ook ruimte geven aan de ander en hen laten zijn zoals ze zijn. We proberen dat ook aan onze gasten mee te geven.

Wat meer concreet bidden we ook voor anderen die ons gebed vragen. Dat het goed gaat met hen. Wat dat goede is, is op verschillende ma-

nieren in te vullen. Dat kan zijn om een goede uitslag, maar ook om groei. Want juist als iets niet goed gaat, kun je groeien. Het gaat om verbinding en het goede herkennen dat aanwezig is en gebeurt, ook in situaties van tegenslag. Ik wens mensen toe dat ze het goede meer gaan herkennen, waarderen en er ook dankbaar voor kunnen zijn. Dat ze op die manier ook God leren herkennen. Soms moet je mensen daar echt op wijzen. Dat mensen ook het mooie van de schepping zien en God daarom loven.

In de franciscaanse spiritualiteit is die zorg voor de schepping heel belangrijk. Hoe werkt dat door bij de clarissen?

Sint Franciscus leerde ons dat we allemaal broeders en zusters zijn en onderdeel van de gehele schepping: niet alleen als mensen, maar alles wat op aarde leeft – en ook al wat buiten de aarde bestaat! – zijn onze broeders en zusters. Dat brengt met zich mee dat we ook goed voor elkaar moeten zorgen, niet alleen voor de mensen maar voor de hele schepping. Hier in het rijke Westen doen we vaak meer kwaad dan goed voor de schepping met onze overconsumptie en het gebruik van veel energie. In onze gemeenschap lukt het ook niet helemaal geen schade aan de aarde toe te brengen. Ook wij gebruiken energie om ons klooster te verwarmen. We zijn nu bezig met een grote verbouwing om te werken aan verduurzaming, maar ook daarvoor zijn grondstoffen nodig. We proberen echter wel om dit zo bewust en eenvoudig mogelijk te doen. Zuinigheid is standaard bij ons: we kopen zo weinig moge-

Het goede wat je van God ontvangt moet je ook teruggeven. Dat doe je door je talenten te benutten.

lijk nieuw en proberen zoveel mogelijk alles te repareren en te herstellen of hergebruiken. Dat hoort bij ons charisma en doen we al eeuwen zo.

Onze naam is ook wel arme zusters van Clara. Dit betekent niet dat we ook echt in armoede leven, in de zin van tekort. We ontvangen alles van onze Schepper, het is daarmee niet van onszelf. Alles is gemeenschappelijk bezit van de zusters en ieder mag gebruiken wat nodig is. Dat geldt voor ons als gemeenschap, maar in feite geldt dat ook zo in de wereld. Franciscus heeft in zijn regel gezegd dat zijn broeders en zusters zich niets toe mogen eigenen. Bezit bezwaart mensen. Hoe meer je bezit, hoe meer je je genoodzaakt voelt dit te verdedigen tegen anderen die het zouden kunnen afnemen. Dat leidt tot de aanschaf van wapens en andere middelen en daarmee weer meer bezit. Zo kom je in een vicieuze cirkel terecht van bezit, geweld en macht.

Dit wil niet zeggen dat Franciscus vond dat mensen in armoede moesten leven in de zin van tekort te hebben en honger of dorst moesten lijden. Integendeel, dat moeten we juist bestrijden. Er zijn veel franciscaanse projecten die bijdragen aan het zorgen voor betere leefomstandigheden voor mensen in armoede. En ook wijzelf werken voor onze inkomsten door het gastenverblijf en de producten die we maken en verkopen.

Het goede wat je van God ontvangt moet je ook teruggeven. Dat doe je door je talenten te benutten. Dat is een manier om dank te zeggen aan God. Je mag je talenten en wat je hebt niet voor jezelf houden of oppotten. Je moet het gebruiken om goed te doen. Om zo het goede dat van God komt door te geven.

Boven: Gastvrijheid is belangrijk voor de Clarissen

Bij de officiële start van de verbouwing ontvingen zuster Rebecca en 'bouwzuster' Marijke een bouwhelm

De clarissen in Megen zijn vorig jaar gestart met een grote verbouwing van hun klooster Sint Josephsberg. Het gastenverblijf is uitgebreid en er zijn tal van energiebesparende maatregelen genomen: betere isolatie, zonnepanelen, een warmtepomp etc. Op deze manier is gewerkt aan de toekomst van een duurzaam clarissenleven op deze plek in Megen. 19 september is er een dankviering waarin Mgr. de Korte voorgaat en is er in de middag een open huis. Vanaf 9 oktober is het gastenverblijf weer geopend voor bezoekers.

Aan de slag met synodaliteit

Vervolgstappen in het synodaal proces

Na de twee Bisschoppensynodes over synodaliteit is een proces van implementatie aangebroken. In ons land is de Landelijke Werkgroep Synodaliteit (LWS) aan de slag gegaan om parochies en geloofsgemeenschappen handreikingen aan te bieden om synodaliteit meer eigen te maken. Ook in het Vaticaan wordt verder gewerkt. Zuster Monica Raassen heeft zitting in de LWS namens de religieuzen. Een gesprek met haar over de laatste ontwikkelingen

Erica Op 't Hoog

De LWS begon dit jaar met een gebedsestafette langs parochies en religieuze gemeenschappen. In de periode van Maria Lichtmis tot en met de zaterdag voor Palmzondag op 28 maart werd er steeds in andere kerken en kloosters gebeden voor de implementatie van het synodale denken. Ondertussen werkt de LWS hard aan allerlei materiaal en handreikingen waarmee groepen en gemeenschappen synodaal werken meer eigen kunnen maken.

Luisterend op weg met het evangelie

Om mensen kennis te laten maken met het Gesprek in de Geest heeft de LWS het project 'luisterend op weg met het evangelie' ontwikkeld. Sinds Pinksteren publiceert de LWS op de website elke week een vraag die aansluit bij het evangelie van de zondag. Deze vraag helpt deelnemers om samen te praten over geloof en leven. De vragen passen op één A4 en bevatten ook een korte uitleg van de gespreksmethode, zodat iedereen meteen mee kan doen. De vragen zijn geschreven door leden van de LWS en gastschrijvers. Na de start met Pinksteren zijn er tien weken lang vragen aangeboden. Daarna worden er steeds nieuwe vragen toegevoegd.

De gespreksvragen zijn bedoeld voor verschillende momenten en groepen. Zo kunnen parochianen na de zondagse mis met elkaar napraten, bijvoorbeeld tijdens de koffie. Maar het is ook uitstekend geschikt om in de eigen community samen stil te staan bij het evangelie of om met jongeren te doen.

Het Gesprek in de Geest is in de eerste fases van het Synodale Proces gebruikt voor verschillende bijeenkomsten. Ook binnen KNR –

verband is deze methode al verschillende keren toegepast o.a. tijdens de online bijeenkomsten in de eerste fase van het Synodale Proces in 2021. Maar bijvoorbeeld ook tijdens regiodagen of een Algemene Vergadering over de toekomst van de KNR.

[Boekje Dei Verbum](#)

De vergaderingen zijn veeleer een diepgaande kerkelijke en spirituele ervaring van onderscheiding: een moment van synthese en hernieuwde impuls.

Veel van de genoemde materialen zijn te downloaden via de website of te bestellen tegen kostprijs. Kijk op www.luisterendopweg.nl. Geïnteresseerden kunnen zich bovendien aanmelden voor een nieuwsbrief. Daarmee blijven zij op de hoogte van nieuwe materialen en ontwikkelingen rond synodaliteit.

Het is een methode waarbij deelnemers aandachtig naar elkaar luisteren en open spreken over hun geloof. Iedereen krijgt ruimte, en er is aandacht voor wat de Heilige Geest mensen wil ingeven. Volgens de werkgroep helpt deze manier van praten om als gemeenschap samen op weg te zijn en Kerk te vormen.

“Religieuzen zijn natuurlijk al erg synodaal, met kapittels etc.,” geeft zuster Monica aan. “Dus dat inoefenen is misschien niet noodzakelijk. Maar dit project biedt een mooie gelegenheid voor religieuze gemeenschappen om op deze manier met elkaar het geloofsgesprek aan te gaan. Ook voor religieuzen die te maken hebben gastenwerk, jongerenwerk of anderszins met groepen werken kan het interessant zijn”

Dei Verbum: God spreekt tot ons

Een andere bron voor luistergesprekken zijn de boekjes over de catecheses van paus Leo XIV. Die is dit jaar gestart met een catechesereeks tijdens de Algemene Audiënties op woensdag. In deze reeks staan de documenten van het Tweede Vaticaans Concilie centraal. Volgens de paus vormen deze teksten nog altijd een belangrijk kompas voor de Kerk van vandaag. Ze bieden een rijke bron van geloof, wijsheid en inspiratie voor iedereen die samen Kerk wil zijn en samen op weg wil gaan.

Om concreet met deze catecheses aan de slag te gaan, heeft de LWS de teksten vertaald en per thema voorzien van gespreksvragen. Zo kunnen de catecheses direct gebruikt worden in groepen.

Het eerste boekje in deze reeks, *Dei Verbum: God spreekt tot ons*, is inmiddels beschikbaar. De catecheses en de bestudering van de conciliedocumenten dragen zo enerzijds bij aan geloofsverdieping en bieden anderzijds handvatten om met elkaar in gesprek te gaan over het geloof.

Inmiddels heeft paus Leo XIV ook de catecheses over de constitutie *Lumen Gentium* afgerond. Deze zullen verschijnen als het volgende deel in de reeks.

Andere materialen

Op de website is ook extra materiaal beschikbaar voor wie zich verder wil verdiepen. Zo biedt de werkgroep het boekje *Een feest voor alle mensen*, waarin synodaliteit in parochies en gemeenschappen verder wordt uitgelegd. Daarnaast bevat de website een uitgebreide toolbox met handreikingen voor de praktijk en inspirerende voorbeelden van ervaringen van anderen.

Routekaart

In mei publiceerde het Algemeen Secretariaat van de Synode een document waarin de fasen, criteria en hulpmiddelen worden uiteengezet die de lokale kerken moeten begeleiden op weg naar de Kerkelijke Vergadering die gepland staat voor oktober 2028. De vier belangrijkste fases hierin zijn: herinneren, interpreteren, oriënteren, vieren. Hoe een en ander vorm moet krijgen is te lezen in het document *Op weg naar de Vergaderingen van 2027–2028: fasen, criteria en hulpmiddelen ter voorbereiding op de Vergaderingen van 2027–2028*. Elk van de fases speelt zich af op een ander niveau: diocesaan, landelijk, continentaal en wereldwijd. Zij worden steeds afgesloten met het vieren van een vergadering.

Het document benadrukt dat de samenstelling van de vergaderingen in overeenstemming moet zijn met hun doel. Hierbij moet er voldoende aandacht zijn voor een goede diversiteit

16 oktober: inspiratiemiddag

Op vrijdag 16 oktober 2026 organiseert de LWS een inspiratiedag in Het Sint Janscentrum in 's-Hertogenbosch. Deze bijeenkomst is bedoeld voor iedereen die al met synodaliteit bezig is of daarmee wil starten. Het programma wordt de komende tijd verder uitgewerkt. Meer informatie volgt via de website en de nieuwsbrief van de LWS.

Vergadering 2028

Van ervaring naar een synodale Kerk

De routekaart
naar oktober
2028 kort uitge-
legd

Jan-juni

Terugblik

Lokale kerken

- Ervaringen verzamelen
- Onderscheiden wat groeit
- Verhaal van de gemeenschap

Verhalend
verslag
+ brief

Jul-dec
2027

Interpretatie

Nationaal / regionaal

- Verbinden van ervaringen
- Theologisch duiden
- Patronen herkennen

Theologisch
rapport
+ brief

Jan-april
2028

Oriënteren

Continentaal

- Gemeenschappelijke uitdagingen
- Prioriteiten bepalen
- Nieuwe richting zoeken

Perspectief
rapport

Oktober
2028

Vieren

Wereldkerk

- Vruchten erkennen
- Samen vieren
- Toekomst bepalen

Aan-
bevelingen
voor de paus

in deelnemers: mannen en vrouwen, verschillende generaties, culturele en kerkelijke diversiteit, zoals priester, leken, gewijde mannen en vrouwen, leden van nieuwe bewegingen en gemeenschappen en gelovigen die niet tot een bepaalde verband horen. Ook moeten gemarginaliseerde groepen een plaats krijgen in de vergaderingen.

“We stellen de lokale Kerken geen extra taak voor”, zegt kardinaal Mario Grech, secretaris-generaal van de Synode hierover, “maar veeleer een tijd van gezamenlijk onderscheiden en dankzegging, waarin we samen opnieuw

kunnen lezen wat de Geest in de Kerk laat groeien en de stappen kunnen herkennen die we geroepen zijn te zetten. De vergaderingen zijn geen sociologische raadplegingen, deliberatieve processen of technische evaluaties. Het zijn veeleer een diepgaande kerkelijke en spirituele ervaring van onderscheiding: een moment van synthese en hernieuwde impuls, opdat de uitwisseling van gaven tussen de kerken een concrete ervaring mag worden en synodaliteit steeds meer vertaald mag worden in de gewone stijl van het kerkelijk leven ten dienste van de zending.”

De Heer is een toevlucht voor de armen

Boodschap van de paus bij gelegenheid van de tiende werelddag voor de armen

Op 15 november viert de Kerk voor de tiende keer de Werelddag van de armen. Paus Leo XIV publiceerde in juni een boodschap voor deze dag met als titel 'De Heer is een toevlucht voor de armen' naar psalm 14,6. Hieronder enkele citaten uit deze boodschap.

Helaas zien we dat er ook vandaag de dag nog wijdverbreide sociale onrechtvaardigheid heerst die voortkomt uit arrogante corruptie, die even betreuenswaardig als discriminerend is. Het verlies van het gevoel voor het transcendente in het dagelijks leven is niet zozeer een theoretische ontkenning van Gods bestaan; het komt veeleer tot uiting in het feit dat er bij het nastreven van persoonlijke en sociale doelen geen rekening wordt gehouden met Zijn goedheid en barmhartigheid.

Tegenwoordig wordt de roep om gerechtigheid van de armen het zwijgen opgelegd door een veelheid aan steeds subtielere tactieken, tot het punt waarop al hun pogingen om hun eisen te laten horen, monddood worden gemaakt. De digitale wereld versterkt de vooroordelen tegen hen en verdicht de sluier van onverschilligheid rond hun benarde situatie. De armen hebben geen andere keuze dan tot God te roepen (vgl. Ps 34,7) en hun klaagzang voor Hem te brengen, in de zekerheid dat zij gehoord zullen worden omdat God trouw en rijk aan barmhartigheid is.

De armen zijn echter beter dan anderen in staat om te herkennen wat essentieel is, omdat zij leven van het hoogst noodzakelijke. Meer dan wie ook lijken zij op Christus: zij erkennen God als hun toevlucht, zelfs wanneer de omstandigheden dit lijken te weerleggen, en zij zijn vervuld van hoop op Zijn gerechtigheid, die niet lang op zich zal laten wachten. In de nacht van verlatenheid en eenzaamheid 'wonen de armen in de beschutting van de Allerhoogste' (vgl. Ps 91,1).

Er rijzen onvermijdelijk bepaalde vragen, en op deze 10e Werelddag van de Armen moeten we deze dringend in onze gedachten en harten laten weerklinken. Zijn wij een teken van een God die een toevluchtsoord is voor de armen? Zijn we ons bewust van onze eigen armoede, en verkiezen we die boven onrechtvaardige rijkdom? Gaan we naar de plaatsen waar de armen zijn, en ervaren we hun marginalisatie? Luisteren we naar hun gedachten en delen we hun hoop? Spreken we hun namen uit met goddelijke tederheid? Wekt onze naastenliefde in hen het verlangen naar gerechtigheid en verlossing weer op en houdt ze dat in stand?

Tegenover de obsessie van hen die rijkdom alleen voor zichzelf vergaren, staat Gods standvastigheid, die door het getuigenis van echte mensen harten opent en iedereen in zijn liefde verwelkomt.

De armen van onze tijd zijn de vergetenen en de gemarginaliseerden: zij zijn niet alleen van hun brood beroofd, maar ook van een stem en een gezicht. Mogen zij de Zoon van God ontmoeten, die zich tot iedereen wendt zonder iemand te verwaarlozen. Mogen zij Hem in de eerste plaats ontmoeten in degenen die zich christenen noemen

In Christus worden wij daarom geroepen om arm te worden en een toevluchtsoord voor de armen te zijn. De christelijke gemeenschap kan niet onverschillig blijven tegenover de velen die vandaag aan de deur staan, maar onzichtbaar blijven voor degenen die zich achter hun eigen muren hebben opgesloten. De Kerk is, vanuit haar wezen, geroepen om arm te zijn en een toevluchtsoord voor de armen.

Wij willen getuigen dat het ook vandaag de dag nog mogelijk is om dezelfde vreugde te ervaren door ons in de armen te verplaatsen en naar hen te luisteren, in plaats van alleen maar over hen te praten. Zij die God als hun toevlucht hebben, beschikken over de vrijheid om profetische keuzes te maken, die getuigen van het feit dat alles vanaf de basis opnieuw vormgegeven kan worden, in de nederigheid en broederschap die als enige een door arrogantie gekwetste wereld kunnen helen.

De originele Engelse tekst is te vinden op www.vatican.va. Vertaling door Deepl

De Missiezusters Dienaressen van de H. Geest proberen een toevluchtsoord te bieden aan armen en eenzamen door voor hen te koken en gezamenlijke maaltijden te bieden: Links Poels Hofje in Tilburg. Rechts het voormalige project Kiemkracht in Amsterdam

Twintig jaar Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven

Het erfgoedcentrum in Klooster Sint Agatha bestaat dit jaar twintig jaar. Dit is gevierd met een symposium over integraal erfgoedbeheer en met een feestelijke viering en kloostermarkt. In die twee decennia is er heel wat opgebouwd. Het is belangrijk nu verder te kijken naar de toekomst: hoe zorg je ervoor dat het erfgoed ook voor de toekomst behouden en van betekenis blijft. We spreken hierover met Marga Arendsen, directeur van het Erfgoedcentrum.

Erica Op 't Hoog

De geschiedenis van het erfgoedcentrum gaat veel verder terug dan twintig jaar. In de jaren '80 van de vorige eeuw dachten verschillende ordes en congregaties na over het beheer van hun archieven en werd de stichting Diensten- centrum Kloosterarchieven Nederland (KAN) opgericht. Uit een enquête bleek dat veel congregaties hulp konden gebruiken bij het archiefbeheer. De stichting begon met achttien participanten, een aantal dat groeide tot een kleine zestig eind jaren '90.

Een belangrijke vraag werd toen waar deze archieven onder gebracht konden worden. Zeker met het oog op kleiner wordende religieuze instituten die minder ruimte en mensen hadden om de archieven goed te beheren. Logischerwijs werd gekeken naar het Katholiek Documentatie Centrum, het KDC. Maar de Radbouduniversiteit, waaraan het KDC verbonden is, stond hier niet voor open. Een andere optie was de overheid. Een groot nadeel hiervan was echter dat de collecties van ordes en congregaties dan gesplitst zouden worden. Het erfgoedbeheer

is bij de overheid verdeeld over verschillende instanties voor de verschillende vormen van erfgoed: historische bibliotheken, kunstvoorwerpen, archieven etc vallen allemaal onder andere regels.

Marga: "De betrokken religieuzen vonden het juist belangrijk hun collecties integraal te beheren en bij elkaar te houden. Juist de combinatie van archieven, voorwerpen, foto's en boeken van verschillende gemeenschappen zorgt voor een completer beeld van het religieuze leven. Daarom is uiteindelijk besloten de collecties onder te brengen bij het Kruis-herenklooster in Sint Agatha. Het is het oudste continu bewoonde klooster in Nederland en de kruisheren bezaten zelf onder andere een zeer bijzonder boekencollectie. Het samenbrengen van deze collectie en het erfgoed van andere religieuze instituten zou een meerwaarde zijn."

Toen dit besluit genomen was, is de stichting Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven (ENK) opgericht. Er is een groot depot gebouwd voor de archieven en een van de vleugels van het klooster is verbouwd tot kantoren, studiezaal en museumruimte. Twintig jaar geleden zijn de eerste archieven naar Sint Agatha gekomen. Inmiddels staat er bijna zes kilometer aan kloosterarchieven, zijn ruim 30.000 boektitels en zo'n 5.000 voorwerpen opgenomen in de collectie. Deze zijn afkomstig van 110 ordes en congregaties en achttien samenwerkingsverbanden van religieuzen zoals de KNR, SNPR, SNVR en SBCN maar ook de SRTV en het Werkverband van Religieuzen voor Vrede en Gerechtigheid.

"De collecties zijn nu bijna compleet," vertelt Marga. "Veel van de congregaties hebben het

Het complex van het erfgoedcentrum in Sint Agatha

grootste deel van hun archieven inmiddels bij ons staan. We hebben ook niet veel ruimte meer over.”

Zichtbaar maken van de geschiedenis

De taak van het ENK is echter niet alleen het zo goed mogelijk bewaren van alle materialen. Marga: “We dragen ook zorg voor een goede ontsluiting en het toegankelijk maken van alles voor een brede doelgroep. Jaarlijks krijgen we nu zo’n zeshonderd aanvragen voor informatie en dat aantal groeit. Deels kunnen we vragen snel zelf beantwoorden, maar ruim de helft van de keren gaat het om raadpleging van bepaalde archieven. De studiezaal is op donderdag en vrijdag geopend en is dan ook vaak vol. Er zijn dan altijd medewerkers aanwezig die de bezoekers helpen met het opzoeken van de informatie. Het gaat niet alleen om wetenschappelijk onderzoek, maar vaak ook om mensen die onderzoek doen naar hun familiegeschiedenis en meer willen weten over bijvoorbeeld een oudtante die in de missie zat of een oom die pater was. Of over ouders of grootouders die deels zijn opgegroeid in een kindertehuis van zusters of broeders. Ook heemkundekringen zoeken informatie of er wordt onderzoek gedaan naar de historie van een klooster in verband met herbestemming.

De archieven van de religieuzen geven namelijk niet alleen informatie over de ordes en congregaties en hun leden zelf, maar ook een heel goed beeld van de samenleving in die tijd. Veel congregaties stonden aan de wieg van zorg- en onderwijsinstellingen in dorpen en steden. Ook hield bijna elk klooster een kroniek of dagboek bij. Daarin staan gebeurtenissen uit het

klooster zelf vermeld, maar ook veel over wat er gebeurde in de brede maatschappij en in het dorp of de stad. Daarmee bevatten ze een schat aan informatie over allerlei maatschappelijke ontwikkelingen uit die periode.”

Toekomst

Nu de opbouw van de collecties voor een groot deel voltooid is, spelen er andere vragen bij het ENK. Momenteel zijn medewerkers druk bezig met enkele digitaliseringsprojecten. Daarmee worden archiefmateriaal en boeken via de website toegankelijk. Verder zoekt het erfgoedcentrum naar intensievere samenwerking met onderzoeksinstituten en wil men meer naar buiten treden.

Het erfgoedcentrum wordt gefinancierd door de participanten. Bij de start is uitgegaan van een termijn van dertig jaar om alles goed op te zetten. Destijds was de verwachting dat daarna de overheid financieel zou bijspringen. Dat is gezien het huidige politieke klimaat en cultuurbeleid echter niet realistisch. Het bestuur is daarom aan het nadenken over de financiering voor de lange termijn. “Want er is een bepaalde financiële basis nodig om alles in stand en toegankelijk te kunnen houden,” legt Marga uit. Daarnaast is het mogelijk om projectsubsidies te verkrijgen voor bijvoorbeeld het digitaliseren of voor bepaalde exposities. Maar het aanvragen daarvan kost veel tijd en het is voorwaardelijk. Het is dus heel belangrijk dat de financiering voor de basisactiviteiten structureel is. Dat geeft enorm veel rust.”

Integraal erfgoedbeheer

Het erfgoedcentrum in Sint Agatha is een heel mooi voorbeeld van integraal erfgoed beheer. Marga: “Het samenbrengen van archiefmateriaal, boeken en gebruiksvoorwerpen in een oud kloostercomplex geeft een totaalbeeld. Zo ervaren de bezoekers veel meer wat het kloosterleven inhoudt. Ze kunnen in de tuin zien hoe deze vroeger gebruikt werd om zelfvoorzienend te zijn en er de stilte ervaren. De gebruiksvoorwerpen in Sint Agatha zijn een illustratie bij het archiefmateriaal. Het gaat hierbij niet zozeer om waardevolle kunst, dat vind je meer in het Catharijneconvent. Hier liggen vooral eenvoudige, vaak zelfgemaakte, dagelijkse gebruiksvoorwerpen. Ook is er een schat aan beeldmateriaal van foto’s en films die een heel goed inkijkje geven in het dagelijkse leven in de kloosters, maar ook bijvoorbeeld het onderwijs en de ziekenzorg in de eerste helft van de vorige eeuw. In de expositie is een deel van deze voorwerpen en beeldmateriaal te zien die periodiek worden gewisseld.

Boven: een 13de eeuwse bijbel

Voorbeeld van een Kroniek

Tijdens het symposium spraken erfgoeddeskundigen vanuit verschillende disciplines. Daaruit bleek wel dat integraal erfgoedbeheer niet eenvoudig is vanwege het versnipperde beleid. En voor het beheer van particuliere archieven, zoals die van de religieuze instituten, is geen wet- en regelgeving of vast beleid vanuit de overheid. Dit in tegenstelling tot overheidsarchieven. Dat heeft te maken met het feit dat archieven in Nederland zijn ontstaan rond het democratische recht dat de overheid gecontroleerd moet kunnen worden.

Marga: “Toch streven we naar een totaalconcept in Klooster Sint Agatha, naar een nationale locatie voor kloostererfgoed. Op dit moment wonen er enkele kruisheren in het klooster. Geleidelijk aan is een groter deel van het complex in gebruik gekomen bij de stichting Sint Aegten en de stichting ENK. Deze eerste beheert het kloostercomplex. Het poortgebouw is opgeknapt en is nu een ontvangstplek waar bezoekers wat kunnen eten en drinken. In het klooster zijn appartementen gekomen waar de kruisheren wonen maar ook anderen. De kruisheren blijven wel zo veel mogelijk bestuurlijk betrokken. Ook voor hen is het belangrijk dat hun klooster, de inrichting en de bijzondere bibliotheek, die hele oude handschriften bevat, goed bewaard blijven.”

Immaterieel erfgoed

Naast de tuin, het kloostercomplex, de archieven en voorwerpen, is er ook nog zo iets als het immaterieel erfgoed. Dit is een begrip wat lastig te definiëren is. Het ENK is ook in gesprek met het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN). Marga: “Veel van het immaterieel erfgoed waar KIEN over spreekt komt toch tot uiting in bijvoorbeeld ambachten zoals het molenaarsvak of bepaalde gebruiken en evenementen, zoals processies etc. Als het gaat om het immaterieel erfgoed van het kloosterleven gaat het om meer wezenlijke waarden: stilte, eenvoud en gemeenschapszin. We zijn aan het zoeken naar manieren om dit goed te verwoorden. Hoe kunnen we deze waarden doorgeven aan een nieuwe generatie die nieuwe woorden heeft.”

Tijdens het symposium sprak Simon Evers over dit immaterieel erfgoed. Ook hij waagde zich niet aan een definitie. Waar het om gaat bij het immaterieel erfgoed van de religieuze instituten is de vraag wat er overblijft als een klooster sluit en de laatste leden van een instituut overlijden. Het gaat om het doorgeven van het charisma, en de waarden die van belang blijven. De spirituele weg van de religieuzen, hun kijk op God, de wereld en elkaar. Veel van deze waarden zijn

Een verzameling missiebusjes

Een van de vele foto's uit de collectie: een schoolklas. Veel onderwijsinstellingen zijn opgericht door religieuzen. Dat wordt zichtbaar in dit beeld- en archiefmateriaal.

Foto's: Erfgoedcentrum Klooster Sint Agatha

ook voor nu van groot belang. De gastvrijheid, die niet alleen bed, bad en brood betekent maar meer nog gaat over ontmoeting en respect voor de waardigheid van de ander. Het samenleven in gemeenschap dat zich uit in gezamenlijke besluitvorming en de zorg voor elkaar. Het ora et labora: het vinden van een goede balans tussen arbeid en rust. Iets wat in de huidige samenleving bij veel mensen ontbreekt door de constante informatiestromen en het gevoel altijd ‘aan te moeten staan’.

“Bij het doorgeven van dit immaterieel erfgoed gaat het niet zozeer om het behoud van de instituten maar van de waarden. De vorm verandert maar het charisma blijft. Het is belangrijk om deze inspiratie van de religieuzen levend te houden. Mensen zijn daarvoor de dragers, niet op de eerste plaats de stenen en de archieven, maar mensen die stilte, gastvrijheid en aandacht bieden.”

Het erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven in Klooster Sint Agatha is een plek waar deze waarden vorm kunnen krijgen voor mensen juist door de combinatie van de locatie, de archieven, de voorwerpen, het beeldmateriaal en de verhalen die er verteld worden.

Van 1 september t/m 4 oktober vindt zo als gebruikelijk de Periode voor de Schepping plaats. Deze periode is ingesteld door paus Franciscus na het uitkomen van de encycliek *Laudato Si'*. De *Laudato Si'* Alliantie biedt voor deze periode weer diverse materialen en activiteiten.

Liturgie en bezinning tijdens de Periode voor de Schepping

Liturgisch materiaal

De *Laudato Si'* Alliantie biedt liturgische handreikingen, met praktische tips, liedsuggesties en een overweging van bisschop De Korte. De aangeboden liturgieën volgen het liturgisch jaar en zijn geschikt voor zowel katholieke als protestantse kerken.

Ineke Roex, coördinator van de *Laudato Si'* Alliantie NL: "Tijdens het begin van het kerkelijk jaar denken we ook aan het begin van de schepping. Dat vieren we met dankzegging, voorbeden en praktische zorg voor de schepping. Zo geven we tips en handvatten om een vruchtboom te planten, samen te bidden en te zingen." Met de Liturgische handreiking kun je een mooie samenkomst voorbereiden rondom de thema's vrede en 'levend water'.

Bisschop Gerard de Korte, referent Kerk en Samenleving benoemt in zijn overweging aan wie wij een voorbeeld mogen nemen. Name-

lijk: Wij horen van Jezus over eindeloos geduld en een grenzeloze barmhartigheid. God blijft het steeds opnieuw proberen, ook als mensen het hopeloos laten afweten. In een wereld vol haat en dodelijk geweld, weet God nieuw leven te scheppen. Daarmee zijn ook wij geroepen om vruchten voort te brengen die recht doen aan de Schepper en de kleinen en de kwetsbaren; mensen, planten en dieren. Het gaat om vruchten die horen bij het verbond dat God in Christus met ons gesloten heeft: geloof, hoop en liefde, van vrede en gerechtigheid."

In een wereld vol haat en dodelijk geweld, weet God nieuw leven te scheppen

“We hopen dat deze icoon mensen helpt om dieper te voelen dat God van alle schepselen houdt.”

Wijding van de triniteitsicoon *Scheppingsdans*

Op 11 september zal bisschop De Korte een nieuwe icoon wijden in Abdij Koningsoord. De naam van de bijzondere triniteitsicoon is ‘Scheppingsdans’. Met deze icoon wil de abdij laten zien dat ze het belang van zorg voor de aarde omarmt – zoals Paus Franciscus vraagt in zijn boodschap *Laudato Si’*. Iedereen is van harte welkom om op vrijdagmiddag 11 september het symposium en de wijding bij te wonen.

Dans van liefde

De icoon toont de ‘dans van God’ midden in de schepping. Vader, Zoon en Geest zijn innig met elkaar verbonden. En als in een eeuwige dans van liefde geven ze zich aan elkaar. Vanuit die liefde brengen zij samen de schepping voort (*creatio ex amore*). Niet alleen mensen, maar de héle schepping mag tot vervulling komen door aan deze dans van God mee te doen. Dan

zal God ‘alles in allen’ zijn, zoals geschreven staat op de icoon.

Ontstaan en doel van de icoon

Deze icoon met de triniteit heet *Scheppingsdans*. Zuster Beatrijs heeft hem vervaardigd in het iconenatelier van Abdij Koningsoord. Het ontwerp komt van theoloog Ronald Westerbeek. Westerbeek deed promotieonderzoek naar de triniteit, de schepping en ecologische spiritualiteit. Hun beider wens is dat deze icoon mensen helpt om dieper te voelen dat God van alle schepselen houdt. “We hopen dat het gebedsleven in binnenkamers, kerken, kapellen en kloosters mag volstromen met het diepe besef dat wij samen met alle schepselen   n gemeenschappelijk huis bewonen, zoals paus Franciscus benadrukte, en dat Gods liefde de hele gemeenschap van de schepping omvat.”

De wijding van de triniteitsicoon vindt plaats in de kapel van Abdij Koningsoord. Aan deze viering gaat een minisymposium vooraf. Er is een beperkte oplage van kleine reproducties van de icoon vervaardigd door zuster Beatrijs. Ook deze reproducties worden gezegd tijdens de viering. Het symposium en de wijding worden georganiseerd door Abdij Koningsoord en de *Laudato Si’* Alliantie Nederland, i.s.m. de KNR.

Meer informatie over de liturgische suggesties en de icoonwijding: www.laudato-si.nl

Zuster Beatrijs
aan het werk
met de icoon

Ontmoetingsdag vormen van christelijk gemeenschapsleven

Geroepen tot gemeenschapsleven

Tom Boesten
Foto's:
Bart Meijer-
Bernard

De Sint-Paulusabdij in Oosterhout was op zaterdag 25 april de plek waar drie verschillende typen christelijke leefgemeenschappen elkaar ontmoetten. Het was voor het eerst dat leden van religieuze instituten, leden van katholieke bewegingen/gemeenschappen en leden van oecumenische woongemeenschappen elkaar konden treffen. De dag was een initiatief van de KNR en de Vereniging van Religieuze Leefgemeenschappen (VRL). Plaats van samenkomst was het huis van Chemin Neuf, de Sint-Paulusabdij. De opkomst van ongeveer tachtig mensen liet zien dat de tijd rijp is voor een ontmoeting als deze.

Panelgesprek

Het thema was roeping: de individuele roeping, de gezamenlijke roeping, en het zoeken naar een goede manier om die roepingen beide vruchtbaar te maken in een leefgemeenschap die duurzaam kan zijn. In een panel lieten drie mensen hun licht hierop schijnen: zuster Simone van den Brink OSB, Rosaliene Israël van de VRL en Jan de Volder, docent aan de KU Leuven, die lid is van Sant'Egidio. Wie in een christelijke leefgemeenschap gaat

wonen, maakt vanuit een persoonlijke roeping een keuze om die samen met anderen vorm te geven. De gespreksleider legde meteen een scherp dilemma op tafel: "Waar zou je voor kiezen: als een kluizenaar je eigen roeping volgen of je eigen roeping opgeven voor de roeping van de gemeenschap?" Met deze vraag werd een spanning aangegeven die er altijd ligt wanneer iemand ervoor kiest om vanuit een bepaalde roeping in een gemeenschap te gaan

leven. De panelleden reageerden alle drie verschillend. Rosaliene Israël vertelde vanuit eigen ervaring dat je nooit je eigen roeping kunt loslaten. Zuster Simone van den Brink stelde haar antwoord als volgt: “Ik heb me verbonden aan deze gemeenschap. Toen ik dat deed, heb ik aan God gevraagd: zeg het me als ik dat niet moet doen.” Jan de Volder tenslotte vond het een onmogelijk dilemma. Het is helemaal niet zo duidelijk waar je roeping ligt. De gemeenschap waarin je verkeert, helpt je de eigen roeping nader in te vullen.

In religieuze instituten speelt de gelofte van gehoorzaamheid een belangrijke rol, die extra spannend is omdat onze samenleving sterk geïndividualiseerd is. Ook jonge leden van religieuze instituten zijn in die geïndividualiseerde samenleving opgegroeid. Bij nieuwe christelijke leefgemeenschappen speelt deze kwestie bij de vraag waar je elkaar aan houdt in zo’n gemeenschap: waar moet je verplicht aan deelnemen, waar heb je de keuze om dat niet te doen? Hoe treden we naar buiten, hoe organiseren we ons gezamenlijke gebed? Verder heeft de gelofte van armoede van religieuzen ook een parallel bij nieuwe gemeenschappen, wanneer het gaat over de omgang met inkomens en bestedingen. Wat gaat gemeenschappelijk, wat is je eigen zaak? Dit soort dingen, waarin bij religieuzen ieder instituut zijn vaste regels heeft, moet bij nieuwe gemeenschappen op de een of andere manier samen bedacht worden.

Diversiteit of bubbel?

De paneldiscussie werd enkele keren onderbroken door een filmpje, waarin steeds een bepaald thema werd ingeleid. Het eerste filmpje kwam van de groep Jong Nieuw Sion. Deze gemeenschap is een deel van Nieuw Sion; ze bestaat uit jongeren, die zich voor een paar jaar verbinden. In het filmpje stelden ze vast dat ze allemaal wel veel op elkaar lijken. Moet je niet wat diverser zijn in je groepssamenstelling; wordt je anders niet een grote bubbel?

Jan de Volder merkte op dat één-van-hart-zijn een oeroud ideaal is. Laat dat vooral zo blijven. Interreligieus samenleven is erg lastig. Waar je wel op moet letten, is dat die eenhartigheid productief blijft. Rosaliene Israël vindt dat diversiteit ook een roeping kan zijn van een gemeenschap. Het geeft te denken dat we allemaal wit, hoogopgeleid en stedelijk zijn. Dan mis je wel iets. Je moet ook niet ten koste van de individuele roeping de gezamenlijkheid opleggen. Zuster Simone vertelde dat men in haar gemeenschap altijd besluiten probeert te

nemen bij consensus. Toch moet je aanvaarden dat er andere meningen bestaan. Je bent het niet met elkaar eens, maar gaat toch samen verder.

Jezelf beschikbaar stellen voor God

Het tweede filmpje liet zuster Lisbeth Ratwasih zien. Het thema was: jezelf beschikbaar stellen voor God, hoe doe je dat? Hierop ontspon zich een gesprek over charisma, leiding en het nemen van beslissingen in de gemeenschap. Het charisma geeft een richting aan bij de vraag hoe de gemeenschap de wil van God kan doen. Maar je hebt ook nog je eigen mening en je eigen persoonlijke roeping. De Ignatiaanse methode van onderscheiding kan soms goed werken. Ze kost tijd, maar beslissingen over moeilijke kwesties hebben hoe dan ook tijd nodig.

Continuïteit

Het is een grote uitdaging om continuïteit te geven aan de gemeenschap. Dat geldt zowel

Eén-van-hart-zijn is een oeroud ideaal. Laat dat vooral zo blijven.

voor de klassieke kloosters als voor nieuwe gemeenschappen en voor bewegingen in de RK kerk. De religieuze instituten zitten in een fase waarin de continuïteit moeilijk te bereiken is. De gemeenschap van zuster Simone heeft serieus overwogen of nieuwe kandidaten aangenomen kunnen worden. De kerkelijke bewegingen zitten nog in een tamelijk vroege fase, waarin opvolging moet worden gezocht van het dynamische begin onder de charismatische stichters. Christelijke leefgemeenschappen moeten voortdurend in beweging zijn. Het vertrek van oude leden moet door jongere mensen aangevuld worden. Dat is een uitdaging. Maar de continuïteit mag geen doel op zich zijn.

Het derde filmpje sloot hier goed bij aan. Het ging over de vraag hoe je een vervolg geeft aan het begin. Wat zijn eigenschappen die nodig zijn en welke niet. Daarop kwamen een paar duidelijke antwoorden: de leider moet een voorbeeldfiguur zijn, en zich durven te omringen met sterke persoonlijkheden. Wat zeker niet nodig is, is geldzucht. Is een charismatisch leider nodig, of krijgt de leider haar of zijn gezag doordat de groep dat gezag verleent? Soms staat een sterke leider vernieuwing in de weg, en daarmee ook continuïteit. In een klooster als dat van zuster Simone is de hele gemeenschap sterk afhankelijk van de abdis. Dat vraagt om voorzichtig leiderschap. Ten slotte werd verwezen naar het begin van de christelijke kerk. Ook daar speelde de noodzaak om verder te gaan zonder de apostelen of mensen die de apostelen nog gekend hadden. De heilige Geest is creatief. En soms is het charisma uitgewerkt. Anderen zullen het anders doen.

Het begin van een gesprek

Aan het eind van het ochtendgedeelte gingen de aanwezigen samen in gebed in de kapel, en daarna volgde een lunch waarin vele nieuwe ontmoetingen plaatsvonden. Het middag-gedeelte bestond uit groeps gesprekken. Aan het eind van de dag was de conclusie van de aanwezigen dat dit een inspirerende dag was. Het gesprek tussen de religieuzen, de leden van christelijke leefgemeenschappen, en bewegingen en gemeenschappen binnen de katholieke Kerk kreeg hier een begin. Het is de moeite waard aan dat begin een vervolg te geven.

Regiodag in de Abdij van Berne in Heeswijk

Regiodagen

Zoals gebruikelijk organiseerde de KNR ook dit voorjaar weer een aantal regiodagen. Voor deze dagen worden oversten, besturen en beleidsmedewerkers van de ordes en congregaties uitgenodigd en bijgepraat over diverse ontwikkelingen. Verder is het een goed moment voor ontmoeting en uitwisseling. Dat is dan ook altijd een belangrijk onderdeel van de regiodagen. Er wordt ruim tijd ingeruimd voor de deelnemers om te vertellen over wat er bij hun instituut speelt.

Duidelijk werd aangegeven dat naar mate de gemeenschappen kleiner worden, de leden onderling meer naar elkaar toegroeien en zich vooral richten op onderlinge verbinding, de gebedsvieringen en het religieuze leven. Sommigen zitten nog druk in een overgangsfase naar voltooiing, voelen de pijn van het loslaten van hetgeen is geweest, dat concreet voelbaar is in de verkoop van een moederhuis of een kloostergebouw dat al zolang bewoond en in bezit is geweest van religieuze instituten. Sommigen hebben zorgen rondom de zorg en begeleiding van de oudere religieuzen. Anderen kampen met recente overlijdens en de toekomstige bestuurbaarheid. Toch merken anderen voorzichtig op dat in andere delen van de wereld er nog aanwas is en ook in Nederland is er een aantal postulanten en novicen als ook participanten die zich willen aansluiten bij religieuze instituten.

Bovendien valt voorzichtig op te merken dat met palmzondagen de diensten in de parochiekerken goed bezocht worden. Kortom het einde van wat ooit was en het begin van iets onbekends. Daarnaast was een groot deel van de ochtend gereserveerd voor een presentatie van het Erfgoedcentrum Kloosterleven. Marga Arendsen en een wisselend bestuurslid hielden de presentatie over de geschiedenis, blik op de toekomst en visie. Meer hierover is elders in dit Bulletin te lezen.

Internationalisering

In de middag is inhoudelijk gesproken over religieuzen met een Nederlandse en niet-Nederlandse afkomst. Op de vraag hoe de buitenlandse religieuzen die aanwezig waren hun komst naar Nederland hebben ervaren, bleek al snel dat openheid van geest zowel van de buitenlandse religieuzen als de religieuze gemeenschap waarin zij gingen deelnemen

de sleutel is voor een kans van slagen. Tegelijkertijd ook begrip voor ieders cultuurverschillen en volharding. Het allerbelangrijkste blijkt toch hoe moeilijk de Nederlandse taal is, maar ook dat het beheersen ervan één van de belangrijkste elementen is om je snel thuis te gaan voelen, omdat je dan sneller contact met andere mensen kan maken en je kunt inzetten voor jouw gemeenschap en anderen.

Op de Regiodagen is het mogelijk om wat dieper met elkaar in gesprek te gaan. Dit is op de AV niet echt mogelijk. Daarom hebben de Regiodagen een verbindende functie. Het is fijn dat de opkomst nog steeds goed is hoewel we wel van vijf naar vier dagen zijn gegaan.

NIM Leergang Kerkelijke Inburgering 2026

Dit najaar vindt aan de Radboud Universiteit in Nijmegen weer de Leergang Kerkelijke Inburgering plaats. Dit katholieke programma voor buitenlandse missionarissen en kerkelijke werkers wordt aangeboden door het Nijmeegs Instituut voor Missiewetenschappen. De bijeenkomsten vinden plaats op zes vrijdagen: 11 en 25 september, 9 en 23 oktober, 6 en 20 november, steeds van 13.45 – 17.30 uur. De voertaal is Nederlands.

De leergang kost € 235,-. Aanmelding vóór 1 september bij jolanda.massaar@ru.nl.

[Deelnemers aan een eerdere leergang](#)

Twee bijeenkomsten rond Jan van het Kruis

Johannes van het Kruis is een van de bekendste karmelheiligen. Als tijdgenoot van Teresa van Ávila werd hij bij haar hervormingswerk betrokken. Hij schreef mystieke gedichten die hij later van een commentaar voorzag. De belangrijkste zijn 'De donkere nacht van de ziel' en 'Geestelijk Hooglied' waarin hij de pijnlijke ervaring van Gods afwezigheid, die voorafgaat aan de éénwording met God, en de verlichting en vereniging die daarop volgt beschrijft. In 1726 werd hij heilig verklaard en in 1926 is hij kerkleraar geworden. Daar wordt dit jaar uitgebreid bij stilgestaan. Dit najaar zijn er twee bijeenkomsten om nader met hem kennis te maken.

Jan van het Kruis

De Bestijging van de berg Karmel volgens Jan van het Kruis

Op 24 september organiseert de KNR opnieuw een dag over het gebed, onder leiding van karmeliet Hein Blommestijn. Dit keer staat Jan van het Kruis centraal. De dag is een vervolg op de bijeenkomst in november 2024, waarin pater Blommestijn ons begeleidde in het bidden voorbij de woorden. Het is echter niet noodzakelijk dat deelnemers deze eerdere dag ook hebben bijgewoond.

Hoeveel niet-wezenlijke behoeften vervreemden ons dagelijks van ons diepste wezen? In zijn boek Bestijging van de berg Kar-

mel schildert Jan van het Kruis de zoektocht die ons dichterbij God brengt en tevens onszelf laat worden zodat wij ook de andere mens recht in de ogen kunnen zien. Dit is in wezen een weg van bevrijding zodat wij onszelf en de wereld met nieuwe ogen kunnen gaan zien. De bijeenkomst vindt plaats in Utrecht. Meer informatie en aanmelden via de website van de KNR: www.knr.nl/agenda

Driedaagse rond Jan van het Kruis

De karmelieten zelf organiseren een driedaagse om kennis te maken met zijn leven en zijn geschriften. Sanny Bruins o.carm zal deze dagen begeleiden. Meer informatie via: www.karmel.nl

Missio-symposium: Je roeping verstaanbaar maken

Het is een steeds vertrouwder beeld: religieuzen en priesters uit niet-westerse contexten die actief zijn in parochies en werken aan een op het evangelie geïnspireerde bonum commune hier in Nederland. Hoe kijken zij naar onze wereld? Waar zien zij evangelische noden in onze samenleving, noden die wij wellicht niet zien?

Missio Pauselijke Missiewerken organiseert samen met de Tilburg School of Catholic Theology een inspirerende middag over hoe niet-westerse culturele en religieuze achtergronden ons aller begrijpen en doen groeien van het evangelie kunnen versterken.

Noteer alvast de datum: vrijdag 13 november van 13.00 tot 17.00 uur in Tilburg. Meer informatie op www.missio.nl

Gezocht: Woonruimte voor een nieuwe gemeenschap

Sinds 2023 vormen wij met vier stellen en twee singles leefgemeenschap Kairos. We komen uit Ermelo en omgeving en zoeken een geschikte locatie bij voorkeur in Midden Nederland. We willen samenleven als een modern klooster: met getijdengebeden, gezamenlijke maaltijden, gastvrijheid (tijdelijke huisvesting), een gezamenlijke moestuin en bezinningsavonden. We zoeken iets in de vorm van een (voormalige) boerderij, klooster, of grond die geschikt is voor vijf wooneenheden, plek voor drie pony's en moestuin.

Tips of een passende plek? Laat het ons weten!

Email: leefgemeenschap.kairos@gmail.com

www.leefgemeenschapkairos.nl

Diocesane Religieuzendag in Breda: Francesco Vive

Foto's: bisdom Breda

Op 16 juni vond de diocesane religieuzendag van het bisdom Breda plaats. Voor een kleine honderd aanwezigen hield broeder Christophorus Goedereis ofm cap een lezing over de actualiteit van de franciscaanse spiritualiteit en over het nieuwe missionaire initiatief van de kapucijnen in het Emmausklooster te Velp. Zijn bijdrage stond in het teken van twee vragen: wat heeft de heilige Franciscus van Assisi te zeggen in een geseculariseerde wereld, en wat kan een nieuwe religieuze gemeenschap vandaag nog betekenen?

Hij schetste eerst de sterke terugloop van het aantal religieuzen. Waar Nederland in 1965 nog 660 kapucijnen telde, zijn er nu wereldwijd slechts zeventien Nederlandse kapucijnen. Volgens hem is dit geen reden tot moedeloosheid, maar een uitnodiging om opnieuw na te denken over de betekenis van religieus leven.

De spiritualiteit van Sint Franciscus in de tijd

Ter gelegenheid van het Franciscusjaar 2026, waarin de achthonderdste sterfdag van Franciscus wordt herdacht, staat het motto San Francesco vive 'Franciscus leeft' centraal. Volgens broeder Christophorus leeft Franciscus voort in de wereldwijde franciscaanse familie, in de pelgrimsplaats Assisi en vooral in zijn spiritualiteit. Die kenmerkt zich door eenvoud, vrede, broederschap, gebed, gastvrijheid, zorg voor de schepping en aandacht voor de

armen. Juist deze waarden zijn volgens hem actueel in een wereld die kampt met ongelijkheid, geweld, klimaatverandering en polarisatie.

De spreker benadrukte dat de franciscaanse traditie geen eenvoudige oplossingen biedt, maar een levenshouding van vrede, gerechtigheid en respect voor de schepping. Hij verwees daarbij naar Franciscans International, dat vanuit de Verenigde Naties opkomt voor mensenrechten, vrede en duurzaamheid. Ook haalde hij de uitspraak aan dat de mensheid meer op Franciscus zal moeten lijken om te kunnen overleven, evenals de oproep van paus Leo XIV om vrede tussen mensen en zorg voor de aarde als onlosmakelijk verbonden te zien.

San Lorenzo-project in Velp

Vervolgens ging broeder Christophorus in op het San Lorenzo-

project, waarmee de kapucijnen hun charisma nieuw leven willen inblazen door internationale gemeenschappen te vormen. Vanuit de overtuiging dat religieus leven nog steeds betekenisvol is, willen zij zichtbaar aanwezig zijn in Kerk en samenleving. Niet met de verwachting van snelle groei, maar vanuit het geloof dat een roeping alleen kan ontstaan als religieuze daadwerkelijk aanwezig zijn.

Een voorbeeld hiervan is de internationale gemeenschap in het Emmausklooster in Velp, waar sinds 2025 vijf broeders uit verschillende landen samenleven. Hun dagelijks leven bestaat uit gebed, eenvoud, gastvrijheid, parochiewerk en het ontvangen van gasten. Volgens de gemeenschap is hun belangrijkste opdracht "de missie van aanwezigheid": mensen raken door eenvoudig samen te leven, beschikbaar te zijn en gastvrijheid te bieden.

Hoewel het samenleven van verschillende culturen uitdagingen met zich meebrengt, ervaren de broeders juist daarin de werking van de Heilige Geest. Broeder Christophorus concludeerde dat het project nu al geslaagd is, omdat de gemeenschap zichtbaar maakt dat de franciscaanse levenswijze ook vandaag mensen inspireert en het verhaal van Franciscus levend houdt.

Een uitgebreid verslag is te vinden op www.bisdombreda.nl

Podcast met zuster Guerric ocso over Hoor je Mij?

Zusters en paters van verschillende religieuze gemeenschappen openen hun deuren voor mannen en vrouwen die belangstelling hebben voor het religieuze leven. Ze doen dit onder de noemer “Hoor je Mij?” Ook de zusters van abdij Koningsoord in Arnhem nemen hieraan deel. Katholieklevens.nl ging op bezoek bij een aantal gemeenschappen en maakte diverse podcasts. Onlangs verscheen de derde in deze serie met zuster Guerric van de Trappistinnen.

“Ons leven speelt zich zoveel mogelijk binnen onze kloostermuren af”, vertelt zuster Guerric in deze podcast. “Er zijn zeker contacten met buiten. We leven niet volledig afgezonderd. Maar ons leven is gericht op gebed, op onze relatie met God, voor ons persoonlijk maar juist ook als gebed voor de wereld.”

“We zijn een slotklooster, dus binnen proberen we een ingekeepte sfeer te houden. Er lopen niet veel mensen van buiten rond. Als vrouwen hier komen voor een kennismaking tijdens ‘Hoor je Mij?’ geven we daarom niet zozeer een rondleiding binnen het slot, maar we laten het gastenhuis zien, de kerk, eventueel de tuin.”

Zuster Guerric Foto: Katholieklevens.nl

Feestelijke bijeenkomst met de religieuzen die bijdroegen aan het nieuwe Hofje. Foto: zuster Céline

Poels Hofje heropent met steun van religieuzen

In de week van 6 mei vond de feestelijke opening plaats van het nieuwe Poels Hofje. Het Hofje waar dak- en thuislozen terecht kunnen voor koffie en een warme maaltijd heeft een nieuw, verbeterd gebouw gekregen. Hier gaat het werk door dat Gerrit Poels, ook wel Pater Poels of de broodpater genoemd, bij leven voor de allerarmsten deed. Tot op hoge leeftijd fietste hij door nachtelijk Tilburg om zo’n 250 gezinnen van brood te voorzien, dat bij bakkers of winkels was overgebleven.

Levend monument

De weduwe van Gerrit Poels, Angelique, opende het Poels Hofje, als ‘zijn levende monument’, zo is te lezen in het Brabants Dagblad. Op de Facebookpagina Gerrit Poels wordt uit haar toespraak geciteerd. “Een standbeeld wilde Gerrit niet,” zegt Angelique. “Maar wel een plek waar iedereen warm

welkom is, waar je gezien en gehoord wordt en waar je een warme maaltijd kunt eten en hulp kunt krijgen waar nodig.” En: “Gerrit zou dit schitterend vinden.”

Steun van religieuzen

Na de officiële opening was er op 7 mei een feestmaaltijd voor dak- en thuislozen. Met asperges en zalm, bereid in de grote, moderne keuken – die zelfs voorzien is van een stoomoven. Weer enkele dagen later kwamen de religieuzen van tien orden en congregaties langs. Die hebben de verbouwing grotendeels gefinancierd. Ook op andere wijze zijn zij betrokken bij het Poels Hofje. Pater Theo te Wierik msc is voorzitter van de stichting. Zuster Céline Chacko SSsP is op dit moment de coördinator. Ook andere religieuze orden en congregaties ondersteunen het werk financieel via KNR-PIN.

Roeping en oriëntatie

Zelf leerde ze het klooster kennen toen ze geneeskunde studeerde en vanuit de studentenkerk deelnam aan een kloosterweekend. Ze bezocht het klooster voor het eerst in 1998 en trad in 2006 in. “Dus daar is best wat tijd overheen gegaan.”

Hoe belangrijk is het om je goed te oriënteren voordat je intreedt? En welke boodschap heeft zuster Guerric voor je als je nadenkt over een roeping als zuster? Het komt aan bod in deze podcast.

Eerder waren er al podcasts te beluisteren met zuster Catharina Al van de dominicanessen van de H. Familie en met zuster Madeleine Bouman van de Missiezusters van het Kostbaar Bloed.

Sinds begin dit jaar doen er ook gemeenschappen van mannelijke religieuzen mee aan Hoor je Mij? Alle data voor het seizoen 2026 – 2027 zijn inmiddels bekend en zijn te vinden op de website van de KNR: www.knr.nl/hoor-je-mij

Bisschop Van den Hende zegent twee kapellen in

In Den Haag zegende bisschop Van den Hende op woensdag 6 mei de nieuwe huiskapel van de Missiezusters Dienaressen van de Heilige Geest (SSpS) in. Ruim twee weken later was hij in Leiden om opnieuw een kapel van zusters in te zegen. Dit keer van de Indonesische zusters van SJMJ die hier sinds enkele jaren wonen en werken.

SSpS-zusters in Den Haag

De nieuwe huiskapel van de zusters in Den Haag bevindt zich op de begane grond en is daarmee beter toegankelijk voor gasten. Voorheen was er een gebedsruimte op de tweede verdieping van het huis.

De zusters zijn actief in vijftig landen vertelt zuster Celine. “We doen wat nodig is, vooral voor armen en gemarginaliseerde mensen. De missie van de zusters is heel zichtbaar als wij werken in een ziekenhuis of op een school. In Nederland is dat anders. Hier zoeken we het contact met mensen die eenzaam zijn en spiritueel arm. Nederland is een missieland.”

“Armoede is niet alleen materieel”, zegt medezuster Lili Purwanti. “Armoede kan ook geestelijk zijn. Met onze gemeenschap willen we daarom ons huis open stellen voor mensen. De ontmoetingsruimte beneden is daarvoor

heel geschikt. Hier kunnen we allerlei activiteiten aanbieden voor mensen uit deze wijk, zoals meditatie en bezinning. En in de kapel kunnen we samen met mensen de rozenkrans bidden.”

De zusters hebben een lange geschiedenis in Den Haag. Eerst in de Schilderswijk samen met de paters SVD en daarna in Moerwijk. In december 2024 namen de zusters het besluit om de gemeenschap te sluiten en elders een nieuw begin te maken. De omstandigheden noopten de zusters ertoe om hun besluit opnieuw te bezien.

Zij vertellen daarover: “Door opnieuw te luisteren naar elkaar, naar de mensen om ons heen en vooral naar de Geest groeide in

ons het diepe besef dat onze roeping, onze plaats van dienstbaarheid toch hier in Moerwijk ligt. Daarom staan wij vandaag hier niet slechts terug op oude grond, maar vernieuwd, sterker, bewuster en dankbaarder. Met vertrouwen leggen wij onze hernieuwde gemeenschap, onze missie en onze toekomst in Gods handen en vragen wij zijn zegen voor dit nieuwe hoofdstuk.”

Zusters SJMJ in Leiden

De zusters SJMJ, zuster Lucia en zuster Jacinta, vestigden zich in 2023 in de pastorie van de Sint Josephkerk in Leiden. Zij maken deel uit van een internationale congregatie waarvan het generalaat is gevestigd in Indonesië. De nieuwe kapel in de pastorie is bestemd voor hun dagelijkse getijdengebed en wordt op verschillende momenten opengesteld voor aanbidding van het Allerheiligste.

Bij de inzegening van de kapel en het altaar door bisschop Van den Hende was ook de generaal overste van de congregatie, zuster Theresia Supriyati, aanwezig. In zijn homilie benadrukte de bisschop dat het leven van de zusters, gekenmerkt door gebed, dienstbaarheid en nabijheid, een zichtbaar getuigenis is van de navolging van Christus en een bron van geloof en ontmoeting voor de parochiegemeenschap.

Boven: inzegening kapel zusters SSpS in Den Haag.
Links: zuster Jacinta tijdens de inzegening van de kapel in Leiden. Foto's Bisdom Rotterdam

Liturgische handreiking groene geloofsrituelen

Gratis te downloaden via de websites van de betrokken organisaties. Gedrukte exemplaren zijn te bestellen via de webshop van A Rocha Nederland voor € 12,50 per stuk.

De Liturgische handreiking groene geloofsrituelen helpt geloofsgemeenschappen op weg om hun geloof te beleven in verbondenheid met de Schepper en de schepping.

Steeds meer kerken en geloofsgemeenschappen zoeken naar manieren om gevoelens van vreugde en verdriet rond klimaat en schepping een plek te geven in hun liturgie en gemeenschapsleven. Klimaatverandering, verlies aan biodiversiteit en milieuvervuiling raken niet alleen de leefomgeving, maar ook het persoonlijk leven en het geloof van mensen. De nieuwe Liturgische handreiking groene geloofsrituelen sluit hierbij aan en biedt concrete handvatten om geloof met lichaam en zintuigen te beleven.

Geloofsrituelen vormen daarbij geen nieuw fenomeen. Binnen de christelijke traditie hebben zij al eeuwenlang een vaste plaats in de liturgie, onder meer via gebeden, lezingen, sacramenten en zegeningen. Ze verbinden gelovigen met elkaar, met God, met de traditie en met het bredere verhaal van zorg voor de schepping.

Vraag naar rituelen

De handreiking is een gezamenlijk initiatief van de Laudato Si' alliantie NL, A Rocha Nederland en GroeneKerken. Aanleiding voor de publicatie is het symposium Groene geloofsrituelen in 2025, waar theologen, filosofen en kerkgangers ervaringen uitwisselden over christelijke rituelen die ruimte bieden aan rouw om verlies en hoop op herstel. De uitgave bevat twaalf rituelen die toepasbaar zijn in kerkelijke vieringen en bijeenkomsten, zowel binnen als in de buitenlucht. De handreiking is gepresenteerd tijdens een boeiende en inspirerende ontmoetingsdag in de natuurkapel van Eemvallei Oase. Matty van Leijenhorst (Laudato Si' alliantie NL): 'Tijdens het symposium vorig jaar bleek dat er veel behoefte is aan groene geloofsrituelen. De handreiking biedt een verzameling voorbeelden die uitnodigt om in de eigen lokale context vorm te geven. Mensen worden stap voor stap bij de hand genomen.' Marjoke Knoop (A Rocha Nederland): 'Veel rituelen benadrukken onze verbondenheid met de aarde. Zo zijn er rituelen die het ritme van de seizoenen volgen en ons verbinden met het grote ritme van de schepping en de tijd. Naast bekende momenten als bid- en dankdag biedt ook het kerkelijk jaar tal van andere aanknopingspunten.' Carla Dik-Faber (GroeneKerken): 'Kerken zijn bij uitstek plekken voor troost, verbinding en zinging in deze tijd van ecologische neergang. Groene geloofsrituelen bieden handvatten om met ogenschijnlijk alledaagse dingen zoals een kaars of steen diepere betekenis te vinden en ons meer verbonden te voelen met God en Zijn schepping.

Oordeel over niemand Spiritualiteit als uitweg uit de polarisatie

Isaac Slater ocso

Vertaling: Gerard Mathijssen osb

Uitgeverij RoyalJongbloed / Adveniat

Prijs: € 16,99

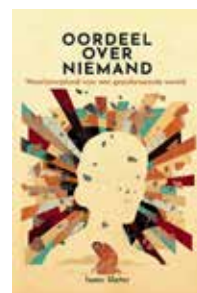
ISBN: 9789493395657

In een tijd waarin wantrouwen en polarisatie ons uit elkaar drijven, laat broeder Isaac Slater zien dat er een andere weg mogelijk is. Geïnspireerd door Jezus' oproep om niet te oordelen, toont hij hoe deze houding een genezend antwoord kan zijn voor een wereld – en een kerk – die verdeeld raakt.

Slater verbindt de eeuwenoude spiritualiteit van de woestijnvaders met hedendaagse stemmen als Simone Weil, Dostojewski en paus Franciscus. Hij schetst een hoopvol beeld van een geloof dat bevrijdt in plaats van veroordeelt en laat zien hoe gebed, zelfkennis en vergeving ons opnieuw kunnen leren samenleven.

- een diepgaand, spiritueel antwoord op de groeiende polarisatie in kerk en samenleving
- een inspirerende herontdekking van Jezus' oproep tot niet-oordelen
- van de woestijnvaders tot hedendaagse christelijke denkers
- een hoopvol perspectief op gemeenschap en verzoening

Broeder Isaac Slater (1974) werd geboren in Toronto (Canada) en studeerde klassieke literatuur voordat hij in 1999 intrad bij de cisterciënzers in de abdij van Genesee, in de staat New York. Hij schrijft op een toegankelijke en eigentijdse manier over spiritualiteit, met oog voor de vragen en uitdagingen van deze tijd.

Het geweld van de liefde **De harde woorden van de Psalmen** **leren lezen als stapstenen naar** **vrede**

Jan Hulshof

Uitgeverij Adveniat / Jongbloed

Prijs: € 20,00

ISBN: 9789493395671

Aleeuwenlang worden over de hele wereld dagelijks de psalmen en gebeden, gelezen en gezongen. Wie het psalmboek opent, kan worden geconfronteerd met teksten vol geweld. De associatie van religie met geweld is voor velen een reden geweest om het boek dicht te slaan, en de kerk de rug toe te keren. Is het mogelijk de psalmen te zien als liederen die de weg banen naar vrede?

Marist Jan Hulshof neemt ons mee op zoek naar een antwoord. In glasheldere taal maakt hij de lezer wegwijs in de wereld van ideeën over geweld in de psalmen. De reis voert van de vroegste geschiedenis van het christendom tot de actualiteit. Hulshof toont hoe de psalmen gebruikt én misbruikt zijn. De zwarte bladzijden in de kerkgeschiedenis gaat hij niet uit de weg. Het hart van dit boek is een pleidooi voor het perspectief van de liefde. In dit licht wijzen de harde woorden van de psalmen een richting van vrede en recht.

Pater dr. Jan Hulshof promoveerde in 1972 aan de universiteit van Münster op de bijbeluitleg in de tijd van het katholieke modernisme. Hij is pater marist en was binnen zijn congregatie bestuurlijk werkzaam in Nederland en in Rome.

Zijn, zin, zorg **Gedichten vanuit bestaansvragen**

Dorus Wubbels

Uitgegeven via Boekscout.nl

Prijs: €19,99, incl. verzendkosten

ISBN: 9789465443461

Het komen en gaan van leven is een belangrijk kenmerk van de natuur. Dat we langzaam verouderen, is een aangrijpende zelfervaring. Dierbaren ontvallen ons. Nieuwe generaties ontstaan. De gezondheid neemt af en de hulpbehoefte neemt toe. Ons alledaagse 'zijn' beweegt tussen 'zin' en 'zorg'. Zin balanceert op zinloosheid. Zorg is een behoefte en een respons. Dit boek biedt een beleving van bestaansvragen in de vorm van inlevende, beschouwelijke en persoonlijke gedichten.

Dorus Wubbels (1960) werkt als geestelijk verzorger. Bij hem staat 'geestelijk' niet tegenover 'lichamelijk', maar betekent dat iedere mens een persoonlijk levensverhaal is. In Nederland, Kenia, Congo en Brazilië leefde hij als ontdekkingsreiziger, niet allereerst van verre oorden, maar van nabije medemensen. Hij studeerde af aan de Universiteit voor Theologie en Pastoraat in Heerlen en in African Studies aan het Maryknoll Institute van St. Mary's University of Minnesota in Nairobi. Aan de University of Nairobi promoveerde hij in Religious Studies. Hij is gelieerd aan de Mill Hill Missionaries.

Spiritualiteit: Drijfveer! **Levenswerkboek 9 Reizigers, Sinti** **en Roma**

Uitgave: Stichting Media PWN

Samenstelling: pater Jan van der Zandt msc

Prijs: € 8,50 inclusief verzendkosten

Bestellen: pwindenbosch@outlook.com

ISBN: 978946524073

Het Pastoraat voor Woonwonenbewoners, Roma en Sinti (PWN) presenteerde onlangs alweer het negende levenswerkboek. Het thema van dit boek is Spiritualiteit, drijfveer! Het boek geeft de presentaties weer van de jaarlijkse landdag van het PWN op 2 oktober 2025. Daar spraken leden van de reizigersgemeenschap, Roma en Sinti over hun spiritualiteit. Wat drijft hen en hoe geven zij uiting aan hun spiritualiteit?

Petra van Esch is geraakt door Sara Kali, patroonheilige van de Roma, en gaat jaarlijks op bedevaart naar Saintes Maries de la Mer en vertelt over de heilige bijgedetineerde reizigers, Roma en Sinti, die zij bezoekt. Ook leest u het verhaal over de onlangs overleden zuster Paula Pijnaker dmj die zich jarenlang heeft ingezet voor deze doelgroep. Blieztha Steinbach wordt gedreven door het verleden van haar familie. Haar beide grootouders hebben de Holocaust overleefd. Zij zet zich in tegen het fascisme en komt op voor de Palestijnen in Gaza. Verder zijn er de verhalen van Laura en Cristina Hamidovic over de geestkracht van vrouwen en over het geloof van Hannes Weiss.

Nicea voor nu

Hoe een oude belijdenis ons vandaag kan helpen

Samenstellers: Arnold Smeets,
Jelle Huisman, Margriet Westers
Uitgeverij: Kok boekencentrum
Prijs: 17,99
ISBN: 9789043543897

Nicea voor nu nodigt uit tot herontdekking van een tekst die niets aan kracht heeft verloren. Al 1700 jaar verbindt de geloofsbelijdenis van Nicea christenen wereldwijd. Naast een beknopte historische schets bieden theologen uit diverse tradities hun visie op de actuele betekenis van Nicea. Hoe spreekt deze belijdenis vandaag tot ons? Een inspirerende

verkenning van een eeuwenoud kompas dat nog altijd richting geeft en ons misschien wel dichter bij elkaar brengt dan we denken. De samenstellers knipten de tekst van het Credo op in 26 zinsnedes en vroegen verschillende auteurs deze afzonderlijk te bespreken.

De auteurs zijn vakspecialisten die over een christelijke sleuteltekst schrijven voor het brede publiek, met ook hun eigen geloofsbeleving in het achterhoofd. Daarnaast schrijven enkelen over een met het Credo gerelateerd onderwerp. Zo kunt u lezen over wat historische figuren Athanasius, Arius, Erasmus of Abraham Kuyper met het Credo hadden en over zaken als de betekenis van het filioque, het thema 'Credo en macht' of de betekenis van 'één in wezen', de term waar toentertijd zoveel om te doen was. De thematische bijdragen bieden boeiende perspectieven op het Credo waar het in alle reflecties over gaat.

Kloosterverlangen

Charles van Leeuwen
Uitgever: Boekhandel Klooster
Wittem
Prijs: € 11,50
ISBN: 9789083148069

In de afgelopen decennia zijn veel kloosters in West-Europa gesloten, zij hebben op verschillende manieren de weg afgelegd naar wat met een vervelend woord 'voltooiing' wordt genoemd. Oude kloostergebouwen vinden soms een nieuwe bestemming als hotel, museum, erfgoedcentrum, bejaardenhuis, school of appartementenblok, soms worden ze afgebroken. Maar hebben we voldoende oog voor nieuwe ontwikkelingen, voor wat in deze decennia ook weer is opgebloeid in kloosterland? Dit boek reflecteert op nieuwe vormen en nieuwe kloosteridealen.

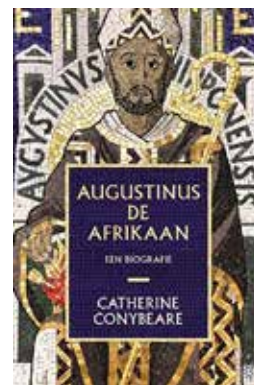
Want er zijn nieuwe, eigentijdse bronplaatsen en broedplaatsen ontstaan, waaronder ook 'open kloosters' en 'digitale kloosters' die inspelen op wat een breed oplevend kloosterverlangen is. Dit kloosterverlangen manifesteert zich op veel manieren. In dit boek geeft de schrijver een duiding van het breed levende kloosterverlangen in onze tijd. Waar komt het vandaan en welke verwachtingen brengt het met zich mee? Wat voor antwoorden kun je bieden om het veelkleurige kloosterverlangen tegemoet te komen?

Augustinus de Afrikaan Een biografie

Catherine Conybeare
Kok Boekencentrum
Prijs: 29,99
ISBN: 9789043544108

Augustinus de Afrikaan is een grensverleggende biografie over de invloedrijke theoloog Augustinus van Hippo. Eeuwenlang werden Augustinus' Noord-Afrikaanse geboorte en Berberse afkomst eenvoudigweg genegeerd, maar dit boek schijnt nieuw licht op deze kerkvader. Conybeare

plaatst Afrika terug in Augustinus' verhaal. Hiermee haalt zij Augustinus uit het westerse systeemdenken en plaatst hem opnieuw in een oosterse context, waarin het mysterie sterker wordt benadrukt. Aan de hand van brieven en andere fragmenten reconstrueert Conybeare Augustinus' reizen en toont zij hoe zijn baanbrekende werken vorm kregen vanuit het perspectief van een balling in een Afrikaanse context. Catherine Conybeare, een gerenommeerd classicus, is de eerste vrouw die een biografie van Augustinus schreef sinds journaliste Rebecca West bijna een eeuw geleden. Conybeare is hoogleraar geesteswetenschappen aan het Bryn Mawr College en woont in Pennsylvania.

Zegenwens

Heer,
zegen onze ogen om over alle menselijke gebreken
en tekortkomingen heen
op zoek te gaan naar het goede in de ander
en met uw ogen te leren kijken naar de medemens
op onze levensweg.

Zegen onze oren
dat we hoopvolle woorden horen,
woorden die anderen kunnen bemoedigen,
woorden die verhelderen in donkere momenten,
woorden van troost die verdriet helpen dragen,
woorden van bewondering als schoonheid ons
ontroert.
Leer ons de noodkreet verstaan achter stille
woorden
van mensen die op ons beroep doen.

Zegen onze mond
om op het goede moment
het juiste woord te spreken van vergeving en
berijding
dat mensen nieuwe toekomst leert ontdekken.
Leer ons de taal van deze tijd om ons geloof met
anderen te delen
in goede en kwade dagen.

Zegen onze handen
om de vele goede gaven van het leven met anderen
te delen
en om mensen in uw naam samen te brengen.

Zegen onze voeten
om in het leven van elke dag uw wegen van vrede
en verzoening te gaan.
Zend ons naar plaatsen waar mensen wachten op
uw verlichtend woord.

Heer,
zegen ons doen en laten om anderen meer tot
zegen te zijn.

Amen.

Erik Schaefer o.praem

11 september

Wijding icoon en symposium Scheppingsdans,
Arnhem

18 september

AMA dag, Nieuwkuijk

24 september

Dag over Jan van het Kruis met
Hein Blommenstijn, Utrecht

25 september

Dag voor Internationale Religieuzen,
Maastricht

2 oktober

Theatercollege over barmhartigheid, Eindhoven

10 oktober

Theatercollege over barmhartigheid, Wittem

17 oktober

Theatercollege over barmhartigheid, Egmond

5 november

Algemene Vergadering, 's-Hertogenbosch

